

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6.25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd. Aan de geabonneerden in de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen, wordt de Jaargang, uit hoofde van de 40 pCt. rabat voor transport-, assurantie- en commissie-gelden, tegen de betaling van f 5.50 afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Bockhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden *prachtig* aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den kapitein VAN RIJNEVELD, van de rijdende artillerie, te Breda, met het opschrift: *voor den Militairen Spectator*.

VELDTOGT

DER

NEDERLANDSCHE TROEPEN

OP

HET EILAND CELEBES,

IN DE JAREN 1824 EN 1825,

ONDER AANVOERING VAN

Z. R. DEN LUITENANT-GENERAAL (TOENMAALS GENERAAL-MAJOR)

BARON VAN GEEN.

II. HOOFDSTUK (*).

Geschiedkundige bijzonderheden van het eiland Celebes, en voornamelijk van Makassar, Boni en de daarmede verbondene Staten; in zoo verre zij in betrekking staan tot de Nederlandsche zaken.

Om zich een duidelijk denkbeeld te kunnen vormen van het regt waarop het Nederlandsche gouvernement, ten aanzien van het bezit van onderscheidene grondgebieden, landschappen, en als beschermbeër over verschillende vorstendommen, aanspraak maakt, dient men de verdragen en contracten te kennen, die door het Hollandsch bewind, zoowel in vroegere als in latere tijden, met de Celebesche vorsten en rijksgroten zijn gesloten. De bedoelde traktaten waren de gevolgen van bloedige oorlogen tegen die vorsten gevoerd, en de uitvloeisels van overwinningen, welke met Hollandsch bloed gekleurd waren. Beiden staan zoo naauw in verband met de oudere en

(* Slechts weinige dagen na de uitgave van het vorige nummer, ontvingen wij eene vereerende uitnodiging, om bij het leveren van fragmenten van den veldtogt op Celebes, ook een proeve te geven onzer aardrijkskundige en geschiedkundige bewerking. Het doet ons leed, dat wij aan het eerste gedeelte van dit verzoek niet kunnen voldoen, aangezien het I. Hoofdstuk, de aardrijkskundige beschrijving van Celebes bevattende, te uitvoerig is, om in dit tijdschrift opgenomen te worden, indien wij het wetenswaardige van den veldtogt zeiven, uit de octavo uitgave getrokken, nog in dezen jaargang willen leveren. Wij hebben echter gemeend, dat wij een gedeelte van het II. Hoofdstuk konden opnemen, en dat dit wellicht zeer geschikt zal zijn, om hetgeen wij later zullen doen volgen, beter te overzien. Intuschen kunnen wij ons slechts tot een gedeelte bepalen, en wél om de vermeldde redenen, dewijl er bij ons oorzaken bestaan, om de te leveren fragmenten, bij het einde van dezen jaargang te sluiten.

latere geschiedenis van dat eiland, dat men, ook voor het goede begrip der wijze en doordachte handelingen van den gouverneur-generaal, den Baron VAN DER CAPELLEN, die het bevel tot het ondernemen der beide expeditiën van 1824 en 1825 uitvaardigde, met die geschiedenis niet onbekend mag blijven. Daardoor toch, zal men, met eenige kennis van zaken toegerust, den overwinnenden generaal, gedurende den laatsten veldtogt, kunnen volgen; terwijl men daarbij met zekere zelfsvoldoening zal ontwaren, dat het nageslacht, met vertrouwen de roemrijke baan konde betreden, eertijds reeds door de wapenen onzer landgenooten afgebakend, en door de overwinningen van den stoutmoedigen SPEELMAN uitgebreid.

Ofschoon het geenszins in ons beperkt bestek past, om de oude geschiedenis van Celebes in het breede te ontvouwen, en, met langgemeten tred, het uitgestrekte gebied der gebeurtenissen af te passen, zoo zou — al ware ons plan meer omvattend geweest — ons dit ook moeilijk gevallen zijn, aangezien er nog veel duisters heerscht omtrent de historie van dat land vóór de 16de eeuw. F. VALENTYN, — is om zoo te zeggen — de eenige historie-schrijver ook van deze volken. In het 5de deel, 2de stuk, van zijn niet genoeg geschat werk: *Beschrijving van Oud en Nieuw Oost-Indiën*, bladzijde 142 en volgende, zijn, wel is waar, vele merkwaardige zaken opgeteekend, doch zij zijn geenszins zoo volledig en te zamenhangend bewerkt, dat men zijne schetsen als eene voldoende bron van historie kan beschouwen. Alles wat wij behoefden, laat zich echter daár vinden, en uitgebreid genoeg voor een vlugtig overzigt. De werkzame en kundige J. OLIVIER, Jz., heeft van dit werk voor zijne *Geschiedkundige Tafereelen*, welke in zijne *Reizen in den Molukschen Archipel naar Makassar*, enz., zijn ingevlochten (*), op eene keurige wijze gebruik ge-

(*) Hde en laatste deel, te Amsterdam bij G. J. A. DEJERINCKE, 1837, een werk, dat zich door zijnen onderhoudenden stijl en leerrijken inhoud aanbeveelt, en dat wij zeer nuttig schatten voor den officier die zich Oostwaarts begeeft.

maakt. Ook de latere gebeurtenissen, door officiële bescheiden en stukken gestaafd en afgewisseld, zijn mede in die *Reizen* opgenomen. N. G. VAN KAMPEN heeft voor de samenstelling zijner *Geschiedenis der Nederlanders buiten Europa*, voor alles wat Celebes betref, nog eenige andere werken, als die van TAVERNIER, WOUTER SCHOUTEN, LUZAC, enz., geraadpleegd. Deze geschriften, met de vroeger genoemde verhandeling van J. C. M. RADERMACHER, hebben ons als gidsen gediend in het gebied der geschiedkundige bijzonderheden, welke wij hieronder doen volgen.

Dat Makassar reeds van de oudste tijden af, onder de landen en volken van het Oosten, eene uitgestrekte magt bleedde, en onder hen eenen gevreesden invloed uitoefende, wordt door VALENTIJN betoogd. Tot staving van zijn gevoelen, geeft hij o. a. op, dat in het jaar 1420, de toenmalige vorst van Makassar, *Krain SAMARLOEKA*, reeds de magt had, om met eene vloot van 200 vaartuigen, den koning van Malakka te beoorlogen. De ongelukkige uitslag dezer overzeesche expeditie schijnt echter eenen geduchten knak aan de uitgestrekte veroveringszucht der Makassaarsche vorsten gegeven te hebben, terwijl zij later van zulke verre togten moesten afzien, om het hoofd te bieden aan den overweldigings-geest der koningen van Ternate. De, door laatstgenoemden gelukkig begonnen veroveringen, werden op verschillende punten van de kusten van Celebes, voortgezet. Met hen beproefden de ondernemende Portugezen insgelijks hun geluk; en, van de voordeelen hunner verbindtenissen met de koningen van Ternate, gebruik makende, schijnen zij omstreeks het jaar 1538, op het grondgebied van Makassar, eene factorij te hebben gevestigd. FRANCESCO VIERA, die omstreeks het jaar 1661, als een zeer rijk koopman te Makassar woonde, houdt men voor den laatsten bewindhebber dezer factorij.

Volgens de oude bescheiden, zouden de Portugezen voor het eerst in 1512 te Makassar zijn gekomen, en men beweert, dat de Makassaren eerst van dien tijd, de opteekening hunner merkwaardigste voorvallen, de kennis aan buskruid en geschut, aan maten, gewigten en gemunt geld, en zelfs de kunst van het steenbakken, dagteekenen; een bewijs dus der vroegere ruwheid (*). In het jaar 1605 werd de Islam voor het eerst op Celebes omhelsd, als wanneer de Makassaren de

ijverigste waren om het Mohammedaansche geloof, meest door dwang te verbreiden.

Voor het jaar 1669, hebben ook de Deenen en Engelschen in handelsbetrekkingen met Makassar gestaan, blijkbaar uit de kantoren, welke van die natien nog bestonden, bij de aankomst te Makassar van den heer CAAN, in 1652.

Op welk tijdstip de Hollanders ter dier plaatsen betrekkingen aangeknoopt hebben, is moeilijk te bemiddelen. In het jaar 1607, tijdens de komst van onzen zeevoogd C. MATELIEF, ter reede van Makassar (na twee maanden vroeger, in het voorbijgaan, de zuidkust te hebben aangedaan), vond hij reeds een' Hollandsch koopman aldaar woonachtig. De opperkoopman van de Oost-Indische Compagnie P. VAN SOLT en de heer J. LHEREMITE, welke MATELIEF, ten gevolge zijner schets van de schoonheid en rijkdom van het land, begeerig had gemaakt, en die Amboina met hem hadden verlaten, begonnen nu dadelijk te onderhandelen met de koningen van Goa en Tello. De Compagnie in oorlog met de Portugezen zijnde, was het doel dezer onderhandelingen, behalve het vaststellen van een handels-kontract, voornamelijk ook, om deze vorsten te bewegen, geen rijst aan de Portugezen te Malakka te zenden, en de handelsbetrekkingen met die natie te staken.

Kort daarna scheen het reeds, dat de beide genoemde vorsten, voornamelijk die van Tello, zeer op het voortdurend bestaan der Hollandsche factorij gesteld waren, hetgeen blijkbaar is uit de smeekingen van laatstbedoelden vorst, bij den zeevoogd MATELIEF, om een' ander koopman, toen het kantoor des eerstgevestigden koopmans, wegens gepleegd bedrog, werd opgeheven. Een tweede factorij werd insgelijks, om verschillende oorzaken, in het jaar 1625, op last van het bewindder O. I. C. verlaten. Intusschen waren er toch Hollandsche kooplieden op Celebes gevestigd gebleven; dewijl in het jaar 1655, eenige onzer landslieden, op eene verraderlijke wijze, door de Makassaren vermoord werden. Dit gruwelstuk weerhield echter den Hollandschen handelsmoed niet, om verschillende kantoren, op onderscheidene plaatsen van Celebes, aan te leggen, en wél onder bescherming van het nieuwe verdrag, dat onze opperlandvoogd op Banda, VAN DIEMEN, met den toenmaligen koning van Makassar gesloten had. Dit verbond beloofde vele voordeelen en tevens eene vermogende bescherming aan den Hollandschen handel; doch de vorst die het onderteekend had, gaf reeds vroegtijdig doorslaande blijken van ontrouw en schending. Als een woesteling, viel

(*) VAN KAMPEN, *De Nederlanders buiten Europa*, II. Deel, bladz. 129.

hij onder de krits van een zijner rijks grooten, en werd door zijnen oudsten zoon, *Krain SOMBANGO*, in het bewind opgevolgd. Deze, hoezeer slechts 22 jaren oud, gaf zich dadelijk over aan den veroverings-geest, die hem met vele andere hartstogten bezield. Het oorlogsgeluk bekroonde zijne wapenen: Mandhar, Boni en andere gewesten, werden door hem onderworpen; doch de wieroek der overwinning benevelde vrij spoedig zijn verstand en zijnen stoutmoedigen geest. De Hollanders moesten dit ontgelden, en dikwerf moesten zij zien, dat de geheiligste verbindtenissen met voeten getreden werden, en dat men openlijk met hunne vijanden heulde. Zijn zoon *HASSAN ODDYN*, die hem in 1655 opvolgde, drukte de voetstappen zijns vaders, en bragt door zijne dwingelandij de Hollandsche kooplieden tot wanhoop. De eenige man, die aan de Hollandsche trouw eene oprechte hulde had toegebracht en die ze nog beschermde, was de rijksbestuurder *PADINGGALOAN*, destijds door zijne schranderheid, ja zelfs geleerdheid in verschillende talen en vakken (*) zeer beroemd. Na diens dood, was aan de trouweloosheid des Makassaarschen koning geen perk meer gesteld. Het traktaat was alleen een dekmantel, om met des te meer gerustheid, de onzen te kunnen plagen, onze vijanden te bevoordeelen, en onzen handel te benadeelen. De magt der Makassaarsche regering, in vroegere jaren door de veroveringen des konings van Ternate eenigzins verlamd, was onder den laatsten koning weder zeer toegenomen, en had in 1636 eene zeer groote uitgebreidheid verkregen. De voornaamste Staten van Celebes waren dien koning schatplichtig; vele plaatsen had hij op den koning van Ternate heroverd, en hij breidde zijn gezag zelfs over het meer westelijk gelegene eiland Sumbawa, over de Souloeilanden ten noorden, en Boeton ten oosten uit. Met den magtigen keizer van Java, sloot hij zelfs een verbond, zoodat de Nederlandsche invloed, te Makassar, als middelpunt, zowel ten oosten als ten westen bedreigd werd. Langer in dien toestand te blijven, was niet doenlijk, zonder de kostbaarste bezittingen der O. I. C. aan de grootste gevaren prijs te geven.

De regering te Batavia van dit alles onderrigt, besloot aan haar reeds te lang gerekt geduld een einde te maken, en den vorst van Makassar de kracht harer wapenen te doen gevoelen. Met de meeste geheimhouding werd er in het jaar 1660 eene vloot, van 22 schepen, 5 galjoten en 8 larkassen, op de reede

van Ambon vereenigd, waarop 24 vaandels van 50 man ieder, alle Europeanen en 400 inlanders, zich inscheepten, zoodat deze troepen, met de bemanning der schepen ongeveer 2700 man bedroeg. Na eenen plegtigen dank-, vast- en bededag gehouden te hebben, zeilde de vloot, in mei 1660, onder het bevel van *J. VAN DAM* en *J. TRUITMAN*, onder het gebulder van het geschut van Ambon, naar hare bestemming, welke tot op dat oogenblik onbekend was gebleven.

Toen de vloot de zuidwestkust van Celebes in het gezigt kreeg, werd er in den scheepsraad besloten, dat de beide opperbevelhebbers eerst zouden beproeven, om langs eenen vredelievenden weg, al het voorgevallen te vereffenen, en tot betere schikkingen te komen. Het grootste gedeelte van de vloot liet daarop bij Tanakeke het anker vallen, zich in slagorde scharende, terwijl de beide kommandeurs, met de schepen *de Mars* en *Breukelen*, den steven naar Makassar wendden. Zij kwamen echter spoedig en overrigger zake terug, zich overtuigd hebbende van de vijandelijke gezindheid der Makassaren. Middelerwijl hadden de beide vlootvoogden opgemerkt, dat er ter reede van Makassar zes Portugesche schepen geankerd lagen, welke met rijke ladingen van Macao waren gekomen en voor Goa bestemd waren.

Het was den Hollanders maar al te goed bekend, dat de afbreuk welke aan hunne belangen gedaan werd, ook gedeeltelijk moest worden toegeschreven aan de kuiperijen der Portugezen. De gelegenheid, om hen daarvoor te straffen, en gelijktijdig aan de Makassaren het overwigt onzer wapenen op deze kwaadaardige verguizers van den Hollandschen naam te toonen en aan de eersten een proefje te leveren, wat hen te wachten stond, was te aanlokkend, om ze te laten voorbijgaan. Dadelijk werd er besloten de Portugesche schepen, in het gezigt der Makassaarsche bevolking aan te tasten.

In den vroegen morgen van den 11^{den} Junij verscheen de vloot voor Makassar, met twee schepen in de voorhoede, die, hoewel de Portugezen op hevigen weerstand bereid vindende, hen manmoedig aantasteden. Het overige gedeelte van de vloot, bleef, op vrij grooten afstand, toeschouwer van het gevecht, ten einde zich voor het vermoedelijke verwijt, dat zij de Portugezen met overmagt bevochten, te vrijwaren. Het gevecht van deze twee ranke vaartuigen, tegen zes groote, sterk bemande en goed gewapende schepen, was hevig, en deed duizenden Makassaren, aan den oever verzameld, verbaasd

(*) *JOOST VAN VONDEL*, zwaait hem in zijne Mengeldichten, veel lof toe.

staan; het vervulde hunne schuldige gemoederen met schrik. De angst nam nog toe, toen het Portugesche kommanderuschip met eenen hevigen slag in de lucht vloog, de brand in twee andere schepen uitbarstte, en deze geheel uitbrandden. Twee andere schepen werden op het strand gejaagd, terwijl het nog overblijvende, de *Nostra Senora die Remedio*, door de Hollandsche fluit *Breukelen*, stoutmoedig aan boord geklampt en overmeesterd werd. Spottedenderwijze gaven de veroveraars aan dat schip den naam van: «*de Hollandsche Remedie*».

Niet dan met moeite gelukte het aan de Makassaarsche hoofden, om hun eigen angst en dien der bevolking te overwinnen; want deze eerste klauwslag van den Hollandschen leeuw was eene pijnlijke voorbereiding tot eene bloediger worsteling. Intusschen werd de bloedslag in de vesting opgestoken, en het volk te wapen geroepen; een teeken voor de onzen, dat de koning van Makassar zijn oorlogsgeluk wilde beproeven.

De vloot naderde daarop in slagorde de sterkten die de stad beschermden, terwijl zij van tijd tot tijd, eenige salvo's uit het grof geschut deed. Ziende dat het ernstig op hem gemunt was, zond de vorst van Makassar een vaartuig, met den wapperenden vrede-vaan en een parlementair naar de vloot, met de tijdwinnende vraag, waartoe eigenlijk deze vijandelijke vertooning zoude dienen? Bij den eersten vlootvoogd ontvangen, liet deze aan den Vorst zeggen, dat de Hollanders, zijne trouweloze handelwijze moede, gekomen waren, om hem gesireng te straffen, en hem den gepasten eerbied in te boezemen voor een volk, dat geene beledigingen dulde. Met deze mistroostende boodschap keerde de parlementair terug.

De vloot vervolgde middelerwijl haren koers, en kwam in den vroegen morgen van den 12^{den} Junij voor Pannakoke ten anker, alwaar zij eenigen tijd zonder vijandelikheden te plegen lag. Kort daarop ligteden elf schepen het anker, gingen onder zeil, en beschoten laatstgenoemde sterkte hevig; waarna zij den steven naar Samboepo (*) wendden, om de Makassaren naar die sterkte te lokken, en alsdan Pannakoke te veroveren. De vijand beantwoordde met zwaar geschut, dat, vooral binnen Samboepo, door de gevlugte en weggezondene Portugezen bediend werd, waardoor onze schepen vóór die plaats

(*) Pannakoke en Samboepo waren twee sterkten die Makassar verdedigden. Het laatste was de gewone verblijfplaats des konings; de eerste lag op een meer verwijderd punt der reede.

sterk geteisterd werden. Een ander gedeelte der vloot was de bogt binnengeloopen, om de stad zelve te beschieten.

De diversie voor Samborpo gelukte, en lokte het grootste gedeelte der bezetting van Pannakoke naar die veste, waardoor laatstgenoemde plaats, door eene welgeslaagde landing, genomen en de overiggeblevene bezetting over de kling gejaagd werd. Dit was het scia voor de Makassaren, om het herstel van den beganen misslag te beproeven, en duizenden stroomden nu uit Samboepo op Pannakoke los, teneinde die plaats stormenderhand te hernemen. Het Hollandsche loek wapperde echter reeds fier en gerust op de veroverde wallen, — die met spoed tot eenen geduchten tegenweer in gereedheid gebragt waren. Hevig woedde het geschut onder deze woeste en door wraakzucht opgewondene menigte, en weldra nam de schrik de overhand en deed hen terug deinzen voor den leeuw, te lang getard, om zijne prooi zoo gemakkelijk los te laten. VAN DAM en TRUITMAN deden, aan het hoofd hunner wakkere gezellen, eenen uitval, en joegen de menigte, haar het zwaard en de enterbijl in de ribben drijvende, vlugtende voor zich uit. Alles wat men achterhaalde, werd afgemaakt; ook een gedeelte van de hoofdstad des hoogmoedigen vijands werd als een zoenoffer der vlammen ten prooi gegeven; waarna de gelandde troepen ongestoord in de veroverde vesting terugkeerden. De vlammen en rookwolken, welke uit de stad opstegen, waren voor de schepen die Samboepo beschoten, het teeken, om zich van voor de vesting terug te trekken, daar ook deze zoo goed als platgeschoten was.

Groot waren in het eerste oogenblik de gevolgen dezer overwinning, voor de belangen der Hollandsche regering. Voor het eerst, maar hevig was de kastijding van een volk, dat zich van de Hollandsche magt zulk een gering denkbeeld gemaakt had. Gevoelig was de indruk, welken het geweld onzer wapenen aan die kusten maakte, want weldra verschenen er zendelingen van den vernederden vorst bij de opperbevelhebbers, om eenen wapenstilstand af te smeeken. Het antwoord van deze was gepast. De wapenstilstand werd, nadat men nogmaals een staaltje van des vijands kwade trouw had gezien, met moeite en onder harde voorwaarden, toegestaan.

De kommandeur VAN DAM stevende, door afgezanten des konings van Makassar vergezeld, met twee schepen naar Batavia, alwaar de gezanten de goedkeuring van het Hooge Bewind zouden afsmeeken. Deze vrede in Augustus geteckend, werd in de

maand November daaraanvolgende, te Makassar bekrachtigd.

De vlootvoogd TRUITMAN vertrok middelerwijl naar Bima, om de Portugezen eene tweede les te geven, na vier schepen voor Pannakoke, tot bescherming onzer bezitting achtergelaten te hebben.

HASSAN ODDYN was echter geen vorst, waarmede langdurig in vrede konde geleefd en gehandeld worden, aangezien de trouweloosheid een der grootste grondtrekken van zijn karakter uitmaakte; hij was de man niet om den, op den koran gezwoeren, vrede ongeschonden te handhaven. Dat hij dat karakter niet verloochende, bleek al vrij spoedig en kwam in het helderste daglicht, toen hij, in het jaar 1665, de op den *Biril* verongelukte schepen, vijandig deed aantasten, uitplunderen, en de bemanning deed vermoorden. Ook onze bezetting op Boeton moest het weldra ontgelden, dewijl hij haar met een leger van 10,000 man deed aanvallen en mishandelen, zonder op de vertogen van onzen gezant P. DE BITTER acht te slaan.

De Hollandsche kommandeur te Makassar vertrok, na nog eene persoonlijke beleediging te hebben ondergaan, naar Batavia, ten einde verslag dezer noodlottige gebeurtenissen te geven. Met hem ontvlugte een Bonische rijksgroote, *Radja PALACKA*. Deze jonge vurige man werd door wraakzucht naar Batavia gedreven, om het Hooge Bewind zijne diensten tegen de Makassaarsche dynastie aan te bieden. Hij had den gewelddadigen dood van zijnen grootvader, die op last des konings van Goa, *SAMBANGO*, levend in een rijstblok vermorseld werd, en die van zijnen vader, eersten rijksgrootten, welke door HASSAN-ODDYN gekrist was, te wreken.

Door zijnen aard en zijne hoedanigheden, scheen *Radja PALACKA* bestemd, om eene aanzienlijke rol te spelen in de gebeurtenissen, die vermoedelijk zouden volgen, en die den grondslag gelegd hebben tot de betrekkingen, welke Holland met Celebes aanknoopte. Ook dit vermoeden vond bij het bewind te Batavia ingang; dewijl men alles deed om *PALACKA* in de gelegenheid te stellen, ten eersten om zijne eigene neiging tot weêrwraak te kunnen opvolgen, ten anderen, om de Hollandsche belangen te helpen bevorderen.

Radja PALACKA, werd heimelijk naar Makassar, alwaar men van zijne vlugt nog niets vernomen had, teruggezonden. Dáár zijnde, zou hij zijne slaven en aanhangers in stilte verzamelen en wapenen, ten einde daarmede de expeditie te ondersteunen, die andermaal met een vijandig doel naar Celebes westkust zoude stevenen. Daartoe werden middelerwijl aan-

zienlijke voorbereidselen gemaakt, onder beleid van den vice-admiraal CORNELIS SPEELMAN.

PALACKA, door zijn jeugdig opbruischend gemoed, tot onvoorzigtige stappen verleid, ontmaskerde te vroegtijdig zijne plannen en zag zich genoodzaakt, om de straf, die hem wachtte, te ontwijken en naar Boeton te vlugten, alwaar hij gastvrij ontvangen werd. De vorst van Boeton kreeg echter zeer spoedig erne opeisching van den koning van Goa, tot uitlevering van dien Boegineschen edelman. De wetten der Oostersche gastvrijheid eerbiedigende, weigerde de eerstgenoemde aan die opeisching te voldoen, 't welk ten gevolge had, dat HASSAN ODDYN, in het jaar 1666, eene vloot met 25,000 koppen bemand, naar Boeton zond, om door kracht van wapenen datgene te verkrijgen, wat zijne gezanten op den minnelijken weg hadden willen schikken. Ook dit kon den braven Boetonschen vorst niet bewegen, om zijn aan *PALACKA* gegeven woord van bescherming te schenden; vertrouwende op de beloofde hulp en ontzet, die van Batavia verwacht werden. Het beleg van Boeton werd alsnu ondernomen, waardoor de manmoedige vorst gedwongen werd, om voor zijn lijfsbehoud naar het gebergte te vlugten, vervolgd wordende door zijne wraakgierige vijanden.

De reeds zoo getaande gelukster van *Radja PALACKA* dreigde nu geheel beneveld te worden; want zijn leven hing slechts van den afloop des uitstels af, hetwelk zijn beschermbeër had afgebedeld. Zes van de zeven toegestane dagen, behoorden reeds tot het voorledene, toen de Voorzienigheid redding deed opdagen, daar het in haar wijs bestuur was vastgesteld, dat *PALACKA* mede den grondslag zoude leggen tot een verbond, waarop wij ons nu nog beroepen, en welks uitwerkingen welligt eenmaal nog eene rijke bron kan worden van welvaart voor het lieve Moederland.

Den 21sten December van het jaar 1666, verscheen onze dappere vlootvoogd CORNELIS SPEELMAN, met 14 schepen voor Boeton. Zonder aarzelen grepen onze moedige Hollanders de Makassaarsche schepen en belegerings-troepen aan, en in weerwil der groote overmagt en den wanhopenden moed, moesten zij bukken voor de Hollandsche dapperheid. De meeste hunner opperhoofden en beste benden vielen onder het wraakstaal der onzen, of werden gevangen, en aan slechts weinige gelukte het om te ontvlugten en aan hunnen koning te berigten, dat het tijdstip der vergelding was aangebroken.

De vloot welke dit schitterend wapenfeit verrigt had, had

op den 24sten November op de reede van Batavia het anker geligt, sterk 15 zeilen, en was behalve het scheepsvolk, met 500 Europeaanse en 500 inlandsche soldaten bemand. Den 19^{den} December was zij ter reede van Makassar aangekomen (*). De vlootvoogd had aldaar eenige vergeefsche pogingen aangewend om in eene minnelijke schikking te treden, en was vervolgens naar Bonthain gestevend, alwaar hij, met behulp der aanhangers van PALACKA, dertig dorpen, een honderdtal vaartuigen en eenen grooten voorraad van rijst vernielde, waarna hij den steven naar Boeton wendde, om den vorst van dat eiland en Radja PALACKA te ontzetten.

De slag die de Makassaarsche troepen was toegebracht, had ook het gevolg, dat 5000 Boeginezen, met 86 prauwen, van hen overliepen, en zich met PALACKA verbonden. Groot was de buit, welke op Boeton veroverd werd, en aanzienlijk het aantal gevangenen, dat men gemaakt had, die echter op een onbewoond eiland werden aan land gezet. Vele wapenen en 195 vaandels en wimpels, waren de trophoen van deze overwinning. Aan den vorst van Boeton en aan PALACKA, werd een gedeelte van den buit en de meeste der veroverde vaartuigen geschonken.

Zaken van aanbelang riepen den vlootvoogd alnu te Amboina, waar alles tot het vervolgen der behaalde voordeelen in gereedheid werd gebracht.

Op den 8sten Junij 1667, verliet de vloot de reede van Ambon, sterk 16 schepen en 14 kleinere vaartuigen, onder welke er vier waren, aan den koning van Ternate toebehoorende. Deze vloot werd spoedig gevolgd door een groot getal inlandsche vaartuigen, overvoerende den Radja PALACKA, met zijne troepen, onder geleide van een onzer schepen en onder aanvoering van den scheepsbevelhebber POELMAN. Bij de Boegerones werd zij, zoowel als de inlandsche vaartuigen, door eenen zwaren storm beloopt, die de laatstgenoemde uitéénwierp en geheel verstrooide, zonder dat het mogelijk was hen ter hulp te komen. Van het gevaar, waarin den moedigen PALACKA verkeerde, door den kapitein POELMAN onderrigt, zond de admiraal den laatstgenoemden met twee ligte vaartuigen terug, om zijnen bondgenoot op te zoeken. POELMAN kreeg PALACKA op het spoor en vond hem tijdig genoeg om den wensch des admiraals, om Bonthain als vereenigingspunt te kiezen, te kun-

nen mededeelen. PALACKA zag echter geen kans, verder zee te bouwen, en bragt daarop het stoute voorstel te berde om zich over land eenen weg te banen, en wel om over Boni, naar Bonthain te trekken. Dit voorstel overwogen en door den kapitein POELMAN aangenomen zijnde, werd het met den gelukkigsten uitslag volbragt. Honderd verbrandde negorijen, kenteekenden den weg welken deze koene schaar genomen had, terwijl gelijktijdig eenen zeer grooten voorraad van rijst en padi verwoest werd. PALACKA liet zich binnen den bepaalden tijd op het vereenigingspunt Bonthain vinden.

De admiraal SPEELMAN, die met de vloot reeds vroeger voor Bonthain verschenen was, had er de Makassaren op hunne hoede gevonden, aangezien zij zich door eene menigte van kleine bontings versterkt hadden. Deze aan te vallen en, hoewel, na hevigen tegenstand gevonden te hebben, alles te vernielen, waaruit de vijand voordeelen zoude hebben kunnen trekken om den oorlog voedsel te verschaffen, werd even vast besloten als uitgevoerd. Daarna ligte de vloot het anker, zeil naar Makassar makende, terwijl PALACKA over land derwaarts zoude marcheren, en de Boetonsche hulpvloot over zee zou volgen. Ook te Makassar was alles tot eenen geduchten tegenstand voorbereid, hoewel de vloot, in den aanvang, door geen vijandelijk schot begroet werd.

Het voornemen des admiraals was, zóo lang stil te blijven liggen, tot dat men eenige berigten zou inwinnen, betreffende de komst des Radja's PALACKA aan geene zijde der stad. Op den 19^{den} Julij begonnen de Makassaren echter eenige achterdocht te krijgen omtrent de plannen des zeevoogds, en, om te zien wat hij in zijn schild voerde, begonnen zij uit het residentie-fort huns konings op het admiraalschip te vuren. Dit vuur werd evenwel zoo hevig door de onzen beantwoord, dat het vijandelijk kanon spoedig moest zwijgen.

De vloot zeilde alnu naar Pannakoke, alwaar 1000 man van het Boetonsche leger, met 24 vaartuigen waren aangekomen. Eenige troepen aan land gezet hebbende, werden de dorpen Batta-Batta, Borrambon, en den volgenden dag Gellisson aangetast, na hevigen weêrstand, stormenderhand genomen, en het eerstgenoemde dorp verbrand. Jonker SLOOT bleef met 14 der zijnen, doch bloedig gewroken, op het veld van eer. Slechts ééne sterk bezette benting, bleef nog in de magt des vijands.

Middelertwijl had men den admiraal berigt, dat de vijand, den aantogt des kapiteins POELMAN en die van Radja PALACKA

(*) Omtrent deze en latere gebeurtenissen, vindt men in den tekst bij VALENTIÏN, eenig verschil in de datums, met een relaas dier gebeurtenissen, dat hij eveneens aanhaald, en dat zoo het schijnt van eenen anderen schrijver is overgenomen.

ontwaar was geworden, en hen met groote magt was te geoemot getrokken, zoo het bleek met het voornemen om hen den weg naar Makassar te betwisten. Ten gevolge dezer tijding, vereenigde de wakkere vlootvoogd zijne beschikbare strijdkrachten, zich op weg begevende, om zijne bondgenooten de behulpzame hand te bieden. Bij Palembang, ontmoette hij beiden, nog opgetogen van eene bloedige overwinning, welke zij kort te voren op den algemeenen vijand behaald hadden.

SPEELMAN keerde vervolgens met zijne bodems naar Gelisson terug, en landde op den 2^{den} Augustus andermaal; doch zonder wederstand te ontmoeten. De dag liep nogtans niet zonder vijandelijkheden ten einde, dewijl de Makassaren met magt kwamen opzetten. Hevig waren de gevechten die nu plaats hadden, doch de vijand moest met groot verlies het onderspit delven, na 56 der onzen gedood en gekwetst te hebben. De magt der Hollanders bestond, in dat tijdstip, de inlandsche hulptroepen niet medegerekend, uit 515 militairen en 778 scheepsgezellen.

Na eenige kleine voorvallen, die wij met stilzwijgen voorbijgaan, doch die alle genoegzaam getuigden, dat de oorlog, welke door de onzen gevoerd werd, regt en billijk was, moeten wij alsnu de operatiën van de verbondene troepen, eenigzins nader toelichten.

De Bonische hulptroepen, — 6000 gewapende hoofden sterk — waren door onze schepen naar Gelisson gevoerd, en aldaar aan land gezet, om zich met de 5000 Ternatanen en Boetonnezen te vereenigen. Een duizendtal Boeginezen waren reeds vroeger aldaar geland. De kompagnien van de kapiteins JONKER en STRIJKER, voegden zich bij deze troepen, hebbende bij zich 4 kanonnen (halve kartouwen). De strijdkrachten des konings van Makassar werden begroot op 20,000 welgewapende hoofden. Reeds in den eersten nacht van den dag dat hij voet aan wal gezet had, viel PALACKA de sterkten van Toeratte aan, en verdreef den vijand uit drie derzelve.

De vlootvoogd, de noodzakelijkheid van het bezit der nog steeds bezette sterkte bij Gelisson inziende, besloot om aan den Radja eenen, voor zijne werkkring zeer eigenaardigen, last op te dragen, namelijk de overrompeling dier sterkte, in den nacht van den 18^{den} Augustus. Aan het hoofd van 100 uitgelezene manschappen, volvoerde de sluwe en stoutmoedige PALACKA deze gevaarvolle taak zeer gelukkig, en te 5 uren des morgens, wapperde de statenvlag van de over-

mande veste; doch de Radja vroeg gelijktijdig om hulp, aangezien de vijand met groote overmagt opdaagde om het fort te hernemen. Aan die uitnoodiging werd, gelukkigerwijze, dadelijk gevolg gegeven, daar anders de woedende aanvallen des vijands, bij gebrek aan ondersteuning der onzen, wel dra met geluk zouden zijn bekroond geworden. Eenige oogeblikken stond de oorlogskans nog vrij haghelijk, toen de Makassaren, alle hunne krachten vereenigende, tegen den namiddag eenen wanhopenden aanval deden, die alleen door de stoutmoedigste bedaardheid en het kloeke beleid der onzen, met groot verlies konde worden afgeslagen. Tot aan eene tweede pagger of benting teruggedreven, verzamelde de vijand zich andermaal, onder de bescherming van zijn goed bediend geschut. Ook die wallen werden stormenderhand veroverd.

In eene reeks van bloedige gevechten en overwinningen, breidden de onzen, met hunnen dapperen bondgenoot, den oorlog steeds meer en meer in het land van Goa uit. De Makassaren, hoewel in de meeste gevechten het onderspit delvende, verloren echter den moed niet, maar vochten wanhopend op alle punten, worstelende tegen de wrekende *Nemesis*, en tegen het welverdiende lot dat hen trof. De Makassaarsche dwingeland had alle zijne bondgenooten te wapen geroepen, en vele hadden aan die roepstem gehoor gegeven. Zelfs de koning van Bima, vroeger een zeer getrouw bondgenoot der onzen, had hem zijnen arm en zijne strijders aangeboden. — Dit alles gaf aan den oorlog nieuw voedsel.

PALACKA maakte eveneens gebruik van den invloed, welchen hij op zijne landgenooten, de Boniers, had, die met talrijke scharen, door zijne naaste bloedverwanten aangevoerd, zich bij hem voegden. Ook de vorst van Panna, een van PALACKA's naastbestaanden, had 5000 man te velde gebragt, en was tegen Makassar in aantogt.

Met de opgewondenheid — het gewone gevolg van overwinningen die met inspanning behaald, en door veel bloed gekocht worden — zetteden de onzen den veldtogt voort. De buit en de tropheen bij de op den vijand behaalde voordeelen, namen hand over hand toe, tot in het laatst van de maand October, toen de Hollandsche banier zich fier voor Makassar vertoonde, nog de eenige wijkplaats van het zoo dikwerf geslagene vijandelijke leger, en waarheen het krijgsgeluk de onzen gevoerd had.

Het laatste, maar gevoelige verlies, door den vijand bij Batta-Batta geleden, had zijnen, tot dusverre aan den dag gelegden moed, aanmerkelijk doen verflaauwen. Treurig zag hij op de verwoeste streken, die tot tooneel van den oorlog gediend hadden, en met angst op de wankelende gezindheid van vele zijner bondgenooten. De admiraal en opperbevelhebber van het leger, meende deze gunstige wending ten nutte te moeten maken, en te beproeven om eenen voordeeligen en zekeren vrede te sluiten. Dien ten gevolge vertrokken twee Boegineesche edellieden, als afgezanten, met eenen brief aan den Makassaarschen vorst, waarin de admiraal hem den raad gaf, om alsnu aan de stem der rede gehoor te geven. Met eerbied en onderscheiding werden zij in de benting des vorsten, die door zijne rijks grooten omringd was, ontvangen. Na kennis genomen te hebben van den inhoud des briefs, verzocht de koning drie dagen van beraad en tevens eene wapenschorsing voor dien tijd, welk verzoek hij, op de uitnoodiging der gezanten, den volgenden dag schriftelijk zoude herhalen. Op den 1sten November verscheen er werkelijk een afgevaardigde in de tent van den admiraal, met eenen brief, uit welks inhoud men meende te moeten opmaken, dat de Vorst weder tijd zocht te winnen, aangezien hij slechts voorloopig om een' stilstand van wapenen en om Nederlandsche commissarissen verzocht, ten einde over den vrede te handelen. De vlootvoogd antwoordde kort af, dat hij niets meer konde toestaan, dan dat de vijandelijkheden tot dien zelfden avond zouden geschorst blijven; doch ook niet langer. Twee gezanten werden van onze zijde, met eenen brief van gelijken inhoud, naar het koninklijk residentie-fort teruggezonden. Deze boodschap was verpletterend voor den vorst en niet minder vreeslijk voor zijne rijks grooten. Een der laatsten CROGRON genaamd, brak die angstige stilte af, terwijl hij zijnen vorst, schamper lagchende, toevoegde: « Wel, hebben ze geen gelijk, — willen wij hen niet aantasten, dan zullen ze het ons doen.» Hiermede braken de onderhandelingen af; waarop de gezanten, zonder verder antwoord te ontvangen, hun afscheid namen.

Middelerwijl hadden twee inlandsche hoofden, de Krains LAYO en BANCALA, welke het bevel voerden in twee kleine vijandelijke paggers of bentings, achter den grooten hoekpagger van Ayen gelegen, op eene geheime wijze hun voornemen te kennen gegeven, om de zijde der Makassaren te verlaten. De vlootvoogd vaardigde PALACKA, in het geheim aan beide

de hoofden af, om hen in hunne voornemens te stijven. Na hen, namens den admiraal, eenige geschenken overreikt te hebben, werd er met hen afgesproken, dat zij, in schijn, hunne benting verdedigen, doch daarna vlugten zouden, om ook de bezetting van de groote benting van Ayen, waarin een zekere Krain LAYCAN het bevel voerde, zoo het gelukte, mede te sleepen. Die hoekbenting werd nu door de onzen aangevallen, doch door LAYCAN hardnekkig verdedigd, tot dat hij eindelijk, zelf gekwetst wordende, zich met de zijne door de vlugt redde. Daarop gingen de bezettingen der twee kleinere paggers, volgens afspraak, over.

In weerwil dezer aaneenschakeling van behaalde voordeelen raadde echter de voorzigtigheid, en de nog geenszins geheel verlamde magt des vijands aan om het getal onzer bondgenooten te vergrooten, en zich met de verschillende vorsten te bevrienden. De vlootvoogd zond, met dit oogmerk, den Radja CAYO, met vijf vaartuigen en eenige geschenken naar de vorsten van Toerate, om hen meer en meer in ons belang te winnen. Eenige Xulanezen, hadden middelerwijl het bericht overgebracht, dat de prins CALAMATTA, die bij de Makassaren diende, genegen was, om zich met de Hollanders en met zijnen broeder, den koning van Ternate, hunnen bondgenoot, te verzoenen.

De meeste sterkten des konings vielen nu voor en na, in de handen der onzen en werden dadelijk verbrand. De ecnige, waarin hij zijne residentie hield, geraakte insgelijks in verval, en scheen weldra te zullen bukken voor het geweld der Hollandsche wapenen; ook meende men dat de vijand het voornemen had opgevat, van daár te wijken, en eene stelling aan de rivier Gresse te nemen.

De admiraal SPEELMAN wilde zich alsnu meester maken van Borrambon, en van de bentings, welke die plaats mede verdedigden, om zodoende de voornemens des vijands en het rekken van den oorlog te verijdelen. De groote benting achter Borrambon gelegen, en alwaar Krain LINGUES het bevel voerde, moest derhalve vooraf belegerd worden. De vlootvoogd wilde deze operatie zelf bestoren, weshalve hij, in den nacht van den 7^{den} November, zich met PALACKA, den kapitein DU PON, met 200 Hollandsche soldaten, mitsgaders de Ambonnesche troepen, onder aanvoering van den kapitein JONKER, op marsch begaf. De negorij Bonoye werd op weg overmeesterd en verbrand, terwijl alle maatregelen genomen werden, om de groote benting, die Borrambon dekte, te belegeren. Werpen wij nu

nog eenen vlogtigen blik, op den benarden toestand van den trouwelozen vorst, die de eenige oorzaak was van de rampen die zijn land teisterden.

De vertwijfeling was, zoowel bij den vorst als bij zijn volk, ten top gerezen; heiden verlangden even vurig naar den vrede; doch Krain TELLO, die nog altijd veel invloed had, wilde van geene onderhandelingen hooren, en drong aan op eene voortdurende hardnekkige verdediging.

Krain GRESSE was intusschen te Wadjoe aangekomen, zonder eenigen bijstand gevonden te hebben. De Radja PANNA, die, zooals vroeger vermeld is, de zaak van PALACKA toegedaan was, had zich naar Soping begeven, alwaar hij in eene goede stelling stond. Dain PABILE en de troepen van Loehoe waren vele malen met de Wadjoers, de bondgenooten onzer vijanden, slaags geweest en hadden onderscheidene voordeelen op hen behaald. De meeste volkeren aan deze zijde der rivier, hadden zich ook aan de Hollanders onderworpen, terwijl de inwoners van Lamoere, insgelijks bunne bescherming hadden ingeroepen.

De toestand van het Makassaarsche rijk was dus vrij hoopeloos, te meer, daar het aantal der Hollandsche bondgenooten nu dagelijks aangroeide, de landerijen der Makassaren meer en meer verwoest werden, en de vorst ook *hen* niet meer vertrouwde. Na nog eenige vruchteloze pogingen van tegenweer te hebben beproefd, onderwierp de hardnekkige koning zich aan zijn noodlot, en bekrachtigde, na eenige dagen dralens, op den 18^{den} November, het verdrag dat hem was voorgelegd, en dat den Hollanders het loon voor zooveel betoonden moed en volharding schonk.

Dadelijk na het sluiten van den voordeeligen vrede, nam de admiraal CORNELIS SPEELMAN, bezit van de noordelijke sterkte Oedjong Pandang, welke den naam van Rotterdam ontving, en dat van dien tijd af steeds als het bolwerk van onze bezittingen op het eiland Celebes beschouwd werd.

Groot was de vreugde te Batavia, toen er op den 14^{den} Maart 1668 (*), de tijding van den zoo roemrijk bevochten vrede, werd aangebragt, en die den volke door het kanon-gebulder werd aangekondigd, terwijl den daarop volgende dag alles naar de kerken stroomde, om God te danken voor den zegen, onze wapenen verleend.

(*) Het klinkt eenigzins zonderling, dat de tijding van den vrede, den 18den November des vorigen jaars gesloten, eerst den 14den Maart daaraanvolgenden, te Batavia bekend werd. Dit moet aan de kwade mousson toegeschreven worden.

Het tractaat tusschen PADUCCA SIRI, sultan HASSAN ODDYN, koning van Makassar, en CORNELIS SPEELMAN, oud-gouverneur der kust van Choromandel, super-intendent en commissaris over de Oostersche provinciën, admiraal en krijgsoverste over de schieeps- en landmagt, in naam van den edelen heer J. MAATZUIKER, Gouverneur-generaal, en de heeren Raden van Indiën, op den 18^{den} November 1667 gesloten, heeft den grondslag gelegd voor onze betrekkingen tot dat eiland. Dit stuk, dat door VALENTYN in den oorspronkelijken vorm wordt medegedeeld en waarvan OLIVIER een beknopt en zakelijk uittreksel geeft, is te opmerkelijk en nog van te veel belang, dan dat wij het met stilzwijgen zouden voorbijgaan. In navolging van den laatsten schrijver, zullen wij den zakelijken inhoud der artikelen mededeelen, om alle, geen belang inboezemende omschrijving, te vermijden.

Nota voor de lezers van den Spectator.

Wij breken hier dit hoofdstuk af omdat de opnemng van alle de traktaten, en het relaas der verschilene gebeurtenissen, tot aan de overgave dezer bezittingen aan de Engelschen, om vroeger opgegevene oorzaken, voor dit tijdschrift te uitvoerig zoude zijn. Het slot van dit hoofdstuk luidt aldus:

De oorlog waarin het Bataafsche Gemeenebest door de Fransche republiek gewikkeld werd, had de Oost-Indische gewesten in eenen zeer neteligen toestand geplaatst. De schok dien het Moederland had ontvangen, deed zich ook hier gevoelen, en kort daarna versierden vele parels onzer Indische kroon, die der Britsche magt. Na een vrij gerecht tijdperk, waarin de Celebesche zaken, zoo als ligt te begrijpen is, evenzeer als de andere gewesten, hadden geleden, en waarin het Hollandsche bestuur te Makassar, het zwaard van DAMOCLES langdurig boven het hoofd had zien hangen, gingen de Molukken (1810) in Engelsche handen over. Celebes was nog behouden, ofschoon de generaal DAENDELS het geenszins als den sleutel van de zoogenaamde Groote Oost wilde beschouwd hebben. Daarom echter, had hij Makassar niet van zijne bezetting willen berooven, uithoofde hetzelfde ten eenigen dage voordeelen zou kunnen opleveren. Desniettemin had hij, reeds in het jaar 1809, vele bezuinigingen in het bestuur over de Nederlandsche bezittingen aldaar ingevoerd, zijnde de regeling daarvan aan een burgerlijken en krijgsoverste opgedragen. Het getal ambtenaren was ook op zijn last zeer verminderd, terwijl alles, wat tot het zeewezen in betrekking stond, naar

Sourabaija, op Java, was overgebracht. Deze beschikkingen zouden welligt eenen gunstigen invloed hebben uitgeoefend, indien men slechts de daardoor vrij blijkbaar geworden onmagt van het bewind, voor de Celebesche vorsten had kunnen verborgen houden, en indien niet het verdrag, dat de Gouverneur-Generaal JANSSENS, den 18^{den} September 1811, moest teekenen, Celebes met Makassar, het laatste overschot der Nederlandsche magt in Indie, den Engelschen had overgeleverd.

De oude, met zoovele overwinningen bekroonde staten-vlag, maakte voor het Britsche doek, op de wallen van het fort Rotterdam plaats, en met deze voerden de Engelschen hun koloniaal bestuur ook aldaar in. Boni was intusschen, door alle deze wederwaardigheden, nog meer in magt geklommen, en had zich, in de laatste dagen der Hollandsche regering, eindelijk niet meer ontzien, om het Bongay'sch contract openlijk te schenden. Door overmoed verblind, wilde het Bonische hof ook den Britten trotseren, toen de laatsten niet onduidelijk te kennen gaven, dat zij het aangematigd oppergezag van dat rijk geenszins konden dulden. Dit moest, natuurlijkerwijze, tot ernstige botsingen aanleiding geven. Het Britsche bestuur zond dien ten gevolge eene aanzienlijke magt naar Celebes, die weldra tegen Boni te velde trok, de Boniers sloeg, en het geheele hof in de ongenaakbare gebergten van Boni joeg, waartegen het Britsche luipaard, zijne overwinnende vaart zag gestuit. De Boniers waren echter geenszins geheel verlamd, terwijl zij tot op de herstelling van het gezag der Hollanders, gedurige strooptogten deden in de bezittingen der Europeërs.

Bij de bemagtiging der zetelplaats van het Bonische bewind, door den Engelschen generaal NIGHTINGALE, had deze ook de rijksraden van Makassar, die aan Boni nog altijd aanspraak gaven op dat rijk, veroverd; iets waaraan de ligtgeloovige inlanders de grootste waarde hechten, en zonder deze, zoo zij gelooven, niemand regeren kan (*).

De trotsche Britten, zoo magtig in Indië, moesten evenwel ondervinden, dat Celebes eenen vijand bevatte, die tegen de dapperste soldaten opgewassen was. Drie malen werden zij op Soepa geslagen, zonder den geleden hoon te kunnen wreken. Zij moesten het zelfs aanzien, dat hunne vijanden tegen hen een groot verbond vormden, terwijl zij middeler-

(*) Deze rijksraden waren in den oorlog van 1778 in handen van eenen prins van Makassar gekomen, die ze den gouverneur RIJKE aanbod. Deze dertelce geweigerd hebbende, kwamen ze in handen van den voorlaatsten koning van Boni.

wijl de zekerheid verkregen, dat Celebes aan de oude bezitters zou moeten terug gegeven worden, — zoodat zij hunne werkzaamheden ook staakten, om de Nederlanders, reeds dadelijk bij de overname, de handen vol werk te geven.

De herboren onafhankelijkheid van het Moederland, door eigen krachtinspanning verkregen, en door den bloedigen strijd op de velden van Waterloo bekrachtigd, bragt de Oost-Indische gewesten onder hun vorig bestuur. Ook op Celebes, en op de wallen van het fort Rotterdam, zou het Hollandsch driekleurig doek weer herrijzen, om zich weinige jaren daarna, in den wierook eener schitterende overwinning, te zuiveren van kortstondige smetten. Dat doek moest zich nogmaals toonen, even waardig te wapperen boven de hoofden van de Nederlanders der negentiende eeuw, als het eenmaal, in de zeventiende, eenen SPEELMAN den weg gewezen had, naar de voor onoverwinnelijk gehoudene sterkten der dappere Makassaren.

III. HOOFDSTUK.

Overname van de Celebesche bezittingen, uit de handen der Engelschen. Regeling der zaken aldaar. Eerste moeilijkheden die zich voordoen, en die zich tot 1824 hoe langer hoe meer vermenigvuldigen. De opperlandvoogd komt te Makassar. Congres te Makassar. Uitloeiels der beraadslagingen. De beloofde voordeelen worden door de koningen van Tanette en Soepa van de hand gewezen. Eerste expeditie tegen Tanette en Soepa. Onverwachte gevolgen.

Den 1sten Augustus 1816, zeilde Z. M. linijschip *Admiraal Evertsen* van de reede van Batavia, om de Commissaris des Konings, ter overname der Celebesche bezittingen, de heer CHASSÉ, en de troepen ter bezetting, naar hunne bestemming over te brengen. Den 2^{den} September daaraanvolgende, liet die bodem het anker voor het fort Rotterdam vallen; de Britsche vlag werd met elf schoten begroet, waarop met een gelijk getal schoten bedankt werd. Dadelijk kwam de kommandant der burgerij DE SISO en de luitenant DE GRAYE, benevens een Engelsch officier aan boord, om de Commissaris des Konings, uit naam der burgerij en het Engelsch bestuur, te verwelkomen.

De heer commissaris CHASSÉ, de kapitein ter zee DIETZ, en de luitenant-kolonel BISCHOFF, begaven zich den daarop volgende dag, in staatsie, naar den wal. De equipaadje paradeerde in het wand, onder een saluut van vijftien schoten. Bij het aan wal stappen werden zij van het kasteel eveneens met vijftien schoten verwelkomd. Het Britsche garnizoen stond

onder de wapens, en de Chineesche bevolking der stad, met een zeer groot aantal vlaggen en wimpels, was langs den weg geschaard. Alles scheen op de been te zijn, om de oude bezitters dier gewesten weder te begroeten. Een paar dagen daarna, kwam de nieuw benoemde Gouverneur dezer kolonie, de heer TILINIUS KRUYTHOFF aan, en de werkzaamheden tot de overneming namen dadelijk een aanvang (*).

Zoodra deze zaken geregeld waren en de Nederlandsche vlag, onder het donderen der kanonnen, op het fort geheeschen werd, kwamen de vroegere bondgenooten allengskens hunne opwachting maken bij den Gouverneur, en de verzekering van hunnen eerbied voor onze regering, betuigen. De toon van den koning van Boni was onderworpen en vredelievend; doch hij kwam niet, volgens de bestendige gewoonte, naar Makassar op. De koning van Goa was daarentegen zeer minzaam, en kwam dadelijk nadat het Nederlandsche bewind gevestigd was, zijne onderwerping in persoon betuigen.

Dewijl eene vlugtige beschrijving van dit bezoek, eenigzins kan bijdragen tot de kennis der persoonlijkheid des konings van Goa, zoo laten wij hier volgen hetgeen de kapitein ter zee, VER-HEUL, als ooggetuige, daarvan zegt (†).

« Omstreeks tien ure des morgens, naderde de trein op de vlakte voor het kasteel Rotterdam. Vooraf reden eene menigte vorsten en edellieden, door hunne lijfwachten, met pieken en geweren gewapend, omringd. Hierop volgde de ceremoniemeester, gekleed in eene zwarte kabaai, om de middel opgeknoopt; hij hield eene rotting met eenen grooten gouden knop in de hand. Achter hem gingen twee groote sterk gespierde mannen, met breede schilden en pieken, die zij met de punten naar beneden droegen, en waarvan de ondereinden met lange roode haren versierd waren. Dit waren des konings voorvechters. Hierop volgden dertig mannen, gewapend met zware donderbussen; vervolgens een vijftigtal met pieken, waarvan lange haarlokken wapperden, *Poké Barangan* genaamd; toen, de koning in persoon, zittende op een soort van draagstoel, door acht mannen op de schouders gedragen. Boven zijn hoofd werden twee staatsie-pajongs, of zonneschermen, halvemaansgewijze, van de bladeren der Lantarpalm gemaakt, gehouden. Hij was omringd van zijne lijfwacht, met bussen gewapend. Achter den koning volgde

weder een aantal mannen met geweren en pieken. Alle deze Indianen waren naakt, met een enkel kleedje om de middel geslagen. Deze optocht werd door eenige vorsten, edellieden en gevolg besloten, waarvan velen te paard zaten. Dwars van het kasteel gekomen, werd de koning met negen schoten begroet. Een gedeelte van het garnizoen was geschaard voor het huis van den Gouverneur. De koning steeg van zijne draagbaar, werd door twee leden van de regering, aan weerszijde bij de handen binnengeleid en nam op een' armstoel, aan de linkerhand van den Gouverneur plaats. De vorsten van het gevolg gingen bij ons rond en boden ons de hand aan. Een jong prins, van omtrent twaalf jaren oud, plaatste zich achter den stoel van een der grooten, naar alle gedachten zijnen vader. Hij was met een groot aantal gouden penningen omhangen, en met zware arm- en beenringen opgesmukt.»

« De koning, een zwaar man, van ongeveer vijftig jaren, en van een goedaardig voorkomen, was in eene zwarte kabaai gekleed, een klein kalotje van gevlochten bamboes op het hoofd en muilen met vierkante punten aan de bloote voeten. Over zijnen regter schouder, naar de linkerzijde, was hij omhangen met een zware achtdubbele gouden ketting, waaraan eene groote plaat van hetzelfde metaal op de borst, hem door het Britsche gouvernement geschonken, ter belooning zijner trouwe diensten en hulp, gedurende den laatsten oorlog tegen den koning van Boni. Er werd den koning sirie aangeboden uit eene gouden kom en siriedoos. Alle de Indiaansche prinses en grooten verfrischten zich met dit, in het algemeen in gebruik zijnde, geregt. Men dronk thee met confituren, en, na eenige pligtplegingen, werd de koning op dezelfde wijze weder naar zijnen draagstoel geleid, waar hij zich nederzette, wordende zijne muilen door een bediende uitgetrokken. De trein ging in dezelfde volgorde als dezelve gekomen was, weder heen.»

De verdere zaken der in bezitneming van de overige Nederlandsche etablissementen, werden alsnu zeer spoedig geregeld, eerst op den grondslag van de vorige contracten, doch met de wijzigingen, die tijd en omstandigheden medebragten. De verschillende forten op de kusten van Celebes werden bezet en gewapend, en nadat dit alles, zoo verre de voorhandene middelen strekten, geschied was, begon men met den koning van Boni en andere vorsten te onderhandelen over de teruggave van de vroeger door ons bezetene landen en eigendommen, welke die vorsten, gedurende het tusschen-bewind, voor zich

(*) Deze bijzonderheden zijn getrokken uit het werk van O. M. R. VER-HEUL, *Herinneringen van eene Reize naar de Oost-Indiën*, 1ste deel.

(†) Zie het hierboven aangehaalde werk, bladz. 63.

genomen hadden. Dit vormde reeds dadelijk een groot punt van verschil, aangezien de meeste, en vooral het hof van Boni, bleven weigeren, om aan die minnelijke opeiseling te voldoen.

Het niet voldoen aan de wettige belasting, vertiening en verpachting, was mede een struikelblok; en spoedig merkten men, dat de ruime geschenken, welke de Boniers vroeger van de O. I. C. ontvangen hadden, den slechten indruk hadden gemaakt, dat zij die ook nu als eene hulde verwachtten. Daarbij oefende het hof van Boni, op eene zeer onwettige en onregtvaardige wijze, eene ondragelijke opperheerschappij op de overige vorsten uit, terwijl het, op een hoezeer nog gematigden toon, vorderde, dat het nieuwe Nederlandsche bestuur deze oppermagt zoude erkennen. Als blijk daarvan had dat hof gewild, dat de afgevaardigden der andere Celebesche bondgenooten, door den zaakgelastigden van Boni, bij den Gouverneur van Makassar ingeleid zouden worden.

Met den koning van Tanette kregen de commissarissen ook zeer spoedig oneenigheid; dewijl hij zeer onheusch den brief had beantwoord, waarin van hem restitutie gevorderd werd van de landschappen Segerie, Labakkang en Pankaljena, die tot de residentie van Maros behoorden, en die hij in 1814—15, tijdens den oorlog met de Engelschen bezet had.

Een ander punt van hoog aanbelang, had de aandacht van het O. I. bewind getrokken. Het had namelijk ingezien, dat men door alle geoorloofde middelen, eene zedelijke verbetering der inwoners, moest zoeken te bewerken, — dat er eene verbeterde wijze van bestuur bij de verschillende rijken moest ingevoerd worden, en wel voornamelijk om aan de particuliere eigendommen, eene wettelijke bescherming te verleenen. Zonder het laatste zou de landbouw nimmer uit zijnen kwijnenden staat opgebeurd kunnen worden, en het was daardoor alleen, dat het bezit van Celebes voor de toekomst groote voordeelen belooven kon. Dit strookte echter geenszins met de inzichten van vele vorsten en rijksgrooten, die bij het verliezen van hun willekeurig gezag, hunne grootste voordeelen zouden moeten ontbeeren; dewijl zulks natuurlijk aanleiding zou geven, tot het eindigen van hunne onderlinge veten; en derhalve ook der middelen en der voorwendsels tot roof en plundering.

Met bezadigheid en voorzigtigheid tevens, stuurde het bewind tusschen alle deze moeilijkheden, op den vredelievenden weg voort, ten einde door gematigdheid te winnen, wat zoo moeilijk met geweld te verkrijgen was. Daartoe wilde

het alle voorwendsels van oppergezag dezerzijds vermijden, en door milde beginselen, een verbond trachten daar te stellen, dat aan allen gelijke voordeelen beloofde. De goede bedoelingen van het Nederlandsche bestuur werden echter miskend, terwijl de onderhandelingen slepende gehouden en hoe langer hoe meer verwickeld werden.

Middelerwijl waren er nieuwe instructiën van den opperlandvoogd, den Baron VAN DER CAPELLEN, aangekomen; instructiën die het kenmerk eener wijze en doordachte staatkunde droegen, en die tot eene onvergangelijke eerzuij voor dien waardigen staatsman zullen strekken. De koning van Boni was in dien tusschentijd gestorven, terwijl hij, volgens een Celebesch gebruik, door zijne naaste vrouwelijke bloedverwante, zijne zuster, werd opgevolgd.

In den aanvang van het jaar 1824, waren de onderhandelingen op eene hoogte gekomen, dat men eenen vrij goeden uitslag mogt te gemoet zien, vooral toen de Gouverneur-Generaal besloten had, in persoon te Celebes te komen, om met de belanghebbende partijen zelve te spreken, en langs dien weg spoediger aan alle geschillen een einde te maken.

Deze tijding had aan onderscheidene inlandsche vorsten groote vreugde verwekt, en velen maakten zich gereed, om deze zeldzame gebeurtenis, namelijk de komst van eenen Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië, plegtig te vieren.

Den 5^{den} Julij kwam de Gouverneur-Generaal, aan boord van Z. M. fregat *Eurydice*, van Menado, ter reede van Makassar, alwaar Zijne Excellentie door de commissarissen des Konings, de heeren TOBIAS en VAN SCHELLE (de laatste kolonel en tevens gouverneur van Makassar), en door de heeren VAN TEUTEM, voorzitter der regtbank, en den secretaris MAYOR, werden opgewacht. Bij het aan land stappen, stonden de Makassarsche burgerij en de troepen der bezetting, in twee gelederen, geschaard tot aan het huis van den gouverneur; de Makassaren in hunne malienkolders gekleed en met klewangs gewapend; de Christenen waren op Europesche wijze gekleed en gewapend. De kommandant der schutterij DE SISO en de kapitein derzelve DE GRAVE, ontvingen Zijne Excellentie, die daarop te voet naar het gouvernements-huis ging. Eene onbeschrijfelijke vreugde heerschte onder de geheele bevolking, welke door de tegenwoordigheid van vele vorsten en rijksgrooten met hun gevolg, zeer was toegenomen, en die zij door illuminatiën en prachtige vuurwerken (waarbij de Chinezen zich voornamelijk onderscheidten) aan den dag legden.

Den 6^{den} Julij gaf de Opperlandvoogd eene plegtige audientie, om voorloopig de hulde te ontvangen van de vertegenwoordigers der vorsten, behoorende tot het bondgenootschap. De eerste en voornaamste afgevaardigde was AROE LOMPOE, broeder der regerende koningin van Boni, gevolgd door eenen grooten stoet (*) van edelen en van zeven kiesheeren des rijks. Ter linker zijde van den eerezetel, die, onder een gehemelte van wit satijn, met gouden passemanten geboord, voor den Gouverneur-generaal en Mevrouw de Baronesse VAN DER CAPELLEN, opgericht was geworden, plaatste zich AROE LOMPOE, met zijn gevolg, terwijl de Europesche civiele en militaire personen aan de rechterzijde geplaatst waren. Ook de overige vertegenwoordigers werden eveneens met plegtigheid ontvangen, waarop eene algemeene vergadering tot het beraadslagen over de punten van een nieuw verbond, reeds door de commissarissen aan de belanghebbenden medegedeeld, werd vastgesteld.

Den volgenden dag werden de vorsten zelve ontvangen, behalve die van Boni, Soepa en Tanette, welke geweigerd hadden in persoon te komen; de beide laatsten hadden zelfs geene afgevaardigden gezonden, vermeenende geene hulde verschuldigd te zijn. Onder de aanwezige vorsten waren de koning van Goa en de koning van Sedenring, een grijsaard van vijfen-tachtig jaren. Beiden waren opgetogen over de wijze waarop zij ontvangen werden door den man, die zoo zeer de gave bezat, om allen, welke hem naderden, voor zich in te nemen, en tevens eenen hoogen dunk te geven van het koninklijk gezag dat hij vertegenwoordigde. Met geroerde barten gaven zij aan den Opperlandvoogd te kennen, dat zij niet liever wenschten, dan aan de billijke verlangens van het Nederlandsche gouvernement te voldoen; verklarende, dat zij volkomen genoeg namen, met de voorstellen, reeds door de commissarissen gedaan. Ook de andere tegenwoordige vorsten betuigden alle op de plegtigste wijze hunne vurige begeerte, om aan het Nederlandsche gouvernement de bewijzen hunner verknochtheid en onderwerping te geven.

De merkwaardigste vergadering die immer te Celebes gehouden was, had den 8ten plaats; belegd om het alsnu gewijzigde Bongaysche contract, in overweging te nemen.

De voornaamste punten van dit nieuwe traktaat, waren in een veel gematigder zin gesteld, dank aan de wijze staatkunde

van den persoon, dien Neerlandsch belangen, en tevens deszelfs eer en goeden naam te naauw aan het harte gingen, om hier iets te vergen, dat beiden konde benadeelen. Reeds te veel was aan het vorige bestuur der Hollanders in de Indiën, door den vrcemdeling — en niet geheel zonder grond — ten laste gelegd, dan dat hij nu nog gronden in geschriften of handelingen wilde daarstellen, die eenige aanleiding konden geven tot wettige klagten, of tot verdraaijing der waarheid. De lastertaal, die later ook den wijzen staatsman en den beminnenswaardigen VAN DER CAPELLEN persoonlijk trof, kon toch de eerzuil niet bevleken, die hij door zijne daden en handelingen opgericht had, en waarop zelfs zijne vijanden hun zegel hebben moeten drukken, hoezeer hij bescheiden dien lof wist te ontgaan: de erkentelijkheid van duizenden zijner vereerders, was het loon zijner staatkundige — en uit het edele hart voortgesprotene menschlievendheid.

Bij deze nieuwe overeenkomst, wilde men ook het drukkende van den alleenhandel, even als op de Molukken, zooveel mogelijk, wegnemen, en de aangenomene beginselen der eeuw, ook op die volken toepassen. De afkoop van manslag voor geld of geldswaarde — eene middeleeuwsche gewoonte — werd afgeschaft. Vervolgens handelden eenige punten over den alleenhandel met de Nederlanders en derzelve bescherming, tot instandhouding van het bondgenootschap der Celebesche vorsten; over de volstrekt noodige verbeteringen in de barbaarsche wetgeving en regtspleging, en daaruit voortvloeiende regeringloosheid des lands; over de verbetering in het heffen der landelijke inkomsten en de aanmoediging van den handel. De laatste werd geheel vrijgesteld, althans die der kustvaart van Celebes en omliggende eilanden, die vroeger aan in- en uitgaande regten was onderworpen; de landbouw werd, door gunstige bepalingen en vaste grensscheidingen opgebeurd.

Boni en Makassar werden daarbij als *oudste bondgenooten* erkend; doch de meerdere vorderingen van het Bonische hof, als geheel strijdig met de belangen van het bondgenootschap, bepaald van de hand gewezen.

«Behalve deze — zegt VAN KAMPEN — met de eischen van Boni strijdige bepaling, waren er andere belangrijke punten van verschil met dat rijk. Volgens de wetten van Celebes, die zulk eene treffende overeenkomst hebben met die van Europa in de Middeleeuwen, hechte de wet zich niet zoozeer aan het *land der inwoning* als aan de *geboorte*, zoodat, gelijk een oude Fries en Longobard in Frankrijk,

(*) Zie VAN KAMPEN, *De Nederlanders buiten Europa*, III. Deel, 2de Stuk, bladz. 619, en OLIVIER, *Reise in den Molukischen Archipel*, II. Deel, bladz. 67.

gelijk een Frank in Friesland, volgens de regten van zijnen stam moest gevonnisd worden, ook b. v. de vele Boniers of Boeginezen, in de Nederlandsche provinciën wonende, beweerden, slechts voor de regtbank van Boni, en niet voor die der Hollanders, te behooren. Hetgeen de regtspleging gold, werd eerlang ook op de belastingen en opbrengsten toegepast. De Regering trok weinige voordeelen van deze distrikten, omdat allen beweerden, uit hoofde der afstamming, aan Boni onderworpen te zijn. Daar nu hier het vroeger vermelde misbruik bijkwam, der vele giften van land aan Boni, om hetzelfde te vriend te houden, besloot men dit alles door éene bepaling te vereffenen, dat namelijk Boni een groot gedeelte der bij wijze van *leen* gegevene landen, nu als geschenk, zonder eenige verplichting, zou bezitten; doch daarentegen ieder ingezetenen van eenig grondgebied, ook alléén aan den Heer van hetzelfde zou onderworpen en van denzelfden afhankelijk zijn.

Verschillende verbeteringen werden voorgelagen in de uitoefening der ambtspligten, terwijl van de Nederlandsche zijde, een geregeld en min drukkend stelsel van verpachting ingevoerd, de schreeuwende misbruiken in het heffen der tienden werden verholpen, en de vroeger verordende uitroeijing der specerij-boomen, voor altijd werd afgeschaft. Voor alle deze voordeelen moest de inlander matige regten en een' jaarlijkschen vrijpas betalen.

AROE LOMPOE, verklaarde niet gemagtigd te zijn, om in dit voorgestelde verbond te treden, dat door de andere aanwezigen werd aangenomen, en verzocht een uitstel van vijftien dagen om de koningin en hare rijks-grooten, de verlangens der Nederlandsche regering kenbaar te maken. Dit werd hem toegestaan, met bepaling, dat de Opperlandvoogd zich verplicht zoude zien, het verbond met de overige vorsten van Celebes te vernieuwen, met uitsluiting van Boni, indien hij niet op den bepaalden tijd met eene volmagt verscheen. De Gouverneur-generaal verklaarde, uit naam der Nederlandsche regering verder, dat zij zich onschuldig zou achten aan het lot, dat Boni zich zoude kunnen berokkenen, indien de koningin in hare onbillijke eischen bleef volharden.

Na afloop van dit aanzienlijke vorsten-congres, droegen de commissarissen de noodzakelijkheid voor, om zoo spoedig mogelijk, de koningen van Tanette en Soepa te straffen. Men meende met zekerheid te mogen vooronderstellen, dat, en wel voornamelijk de koning van Tanette, door den vrede-

lievenden weg, die de regering tot nu toe betreden had, in den waan was gebragt, dat dit niet voortspruitte uit goeden wil en het verlangen naar eene minnelijke schikking, maar wel uit gebrek aan magt. Niet onduidelijk had hij te kennen gegeven, dat men slechts te weigeren had, en dat de Nederlanders nimmer hunne billijke vorderingen, door de kracht der wapenen zouden doen gelden. De commissarissen betoogden eveneens, dat het welligt noodzakelijk geworden was, om deze openlijke aanhangers van Boni, uit deze meening te brengen, ten einde dat hof tot inkeer te doen komen.

De Baron VAN DER CAPELLEN had reeds vóór zijn vertrek uit Batavia, den vermoedelijken afloop der onderhandelingen vooruitgezien, en had uit dien hoofde reeds eenige beschikkingen verordend, om de vredelievende voorstellen des noods klem bij te zetten. Ook hij zag de noodzakelijkheid in, om den oorlogskans te beproeven, wilde men niet alle de voordeelen verliezen, die eene gewenschte verbetering van bestuur, en het hernieuwde verbond, voor de toekomst, aan Celebes en de belangen van het Moederland beloofden. Die noodzakelijkheid lag nu zonneklaar voor oogen; want de goedgezinden moesten door eene krachtige en mannelijke houding, in hunne stemming geschraagd worden; zonder dat konden ook deze beginnen te twifelen aan het vermogen van een bestuur, dat zij tot nu toe geëerbiedigd hadden. Ook de handel vorderde eene beschermende kracht-aanwending. Reeds dadelijk bij de aankomst des Gouverneurs-generaal, was alles tot eene vijandelijke expeditie in gereedheid gebragt. Ongeveer 500 man geregelde troepen, met eene veld-batterij van vier kanons en twee houwitsers, benevens eenige handmortieren, werden den 14^{den} ingescheept op de brikken *Syrene*, *Doerga* en *Nautilus*, de kanonneerbooten n°. 14 en 15, en eene gewapende barkas van de *Eurydice*, mitsgaders een aantal prauwen, welke nog 600 man hulptroepen der bondgenooten voerden (*). De koloniale korvet *Courier* en de brik *Jacoba Elisabeth*, voegden zich den volgenden dag bij dit eskader.

Vóór dat wij den afloop dezer onderneming overzien, zal het noodig zijn, de publicatie welke de Opperlandvoogd op den 17^{den} Julij te Makassar uitvaardigde, mede te deelen. Deze luidde aldus:

(*) OLIVIER, 2de deel, bladz. 77.

« Alzoo het ons bij eene naauwkeurige beschouwing van den staat des bestuurs in het Gouvernement van Makassar, gedurende onze tegenwoordigheid op deze hoofdplaats, is gebleken, dat niet alleen op het grondgebied der Celebesche Vorsten, maar ook in de landen onder het onmiddellijk gezag des Gouvernements staande, de welvaart der bevolking geensins geëvenredigd is aan de gunstige ligging dezer landen, en aan de takken van nijverheid, welke de bevolking onder haar bereikt heeft.»

« Dat onder de vele oorzaken en omstandigheden, waaraan dit is toe te schrijven (en welke, hoezeer onder de aandacht der regering zijnde gekomen, echter niet allen terstond uit den weg konden worden geruimd, terwijl eenige slechts door verloop van tijd kunnen veranderen), hoofdzakelijk in aanmerking komen, het gemis van veiligheid voor personen en eigendommen, bij ontstentenis van genoegzame bescherming en kleem in het bestuur en van doelmatige regterlijke instellingen.»

« Dat ook de wijze, welke tot in het verleden jaar in de heffing der tienden en van het rijst- of padi gewas, op de landen van 's Gouvernements grondgebied onmiddellijk gelegen, heeft blijven stand houden, en de middelen, welke ter verzekering van de opbrengst dier belasting, gebezigd zijn geworden, als regstreeks strijdig moeten worden beschouwd, eensdeels met de onvervreembare regten der belastingschuldigen, aan welke, nadat zij van hunne zijden aan derzelver verplichtingen hebben voldaan, de vrije en onbelemmerde beschikking over de vruchten van hunnen arbeid behoort te worden gelaten; *enten anderen*, met de algemeene welvaart der ingezetenen, welke door eene gestremde circulatie, en door belemmering op den binnenlandschen door- en vervoer van producten, bijzonder aan de zoodanigen, die tot de eerste levensbehoeften behooren, grootelijks wordt benadeeld.»

« Dat wijders, met betrekking tot den handel en de visscherij, door de Celebesche volkeren gedreven en uitgeoefend wordende, deze takken van nijverheid hier van zulk een overgroot gewigt zijn, dat dezelve eene meerdere leiding en bescherming in allen deelen verdienen; terwijl men verwachten mag, dat doelmatiger bepalingen op de vaart en handel dan thans bestaan, het gewenschte gevolg zullen hebben, om deze belangrijke takken van volksvljht en nijverheid niet alleen te behouden voor verder verval, maar integendeel aan te moedigen en op te voeren tot die hoogte, waarvoor ze door de ligging des lands en den ondernemenden geest van een groot gedeelte der bevolking, vatbaar zijn.»

« Dat alzoo eene aanvankelijke voorziening in dit een en ander van zoodanige dringende en oogenblikkelijke behoefte is, dat zij niet behoort uitgesteld te blijven, tot dat, ten gevolge van het opzettelijk onderzoek, hetwelk aan de zaken van Celebes op nieuw zal worden besteed, door dit Gouvernement zoodanige algemeene vorderingen zullen kunnen worden vastgesteld, als welke aan de ingezetenen eindelijk de weldaden van een goed geregeld en doelmatig ingerigt bestuur, van naderbij moeten leeren kennen en doen genieten.»

« En mitsdien ernstig verlangende, om reeds dadelijk bij onsaanwezen in deze gewesten, 's Gouvernements onderdanen op het eiland Celebes een ondubbelzinnig blijk onzer bezorgdheid voor hunne welvaart te geven, door hen in het genot te stellen van eenige dier weldadige inrigtingen, onder welke andere volken, in Nederlandsch Indië gerust en gelukkig leven, en hun de vaderlijke bescherming van het Gouvernement te verleenen, meer dan tot dusverre heeft kunnen plaats vinden.»

« Zoo is HET, dat wij, bij deze onze Publicatie aan den volke bekend maken, dat wij hebben goedgevonden en verstaan: »

« *Eerstelijk*. Met alteratie in zoo verre van onze Publicatie van 14 Julij II. te bepalen:

« a. Dat het Gouvernement van Makassar zal bestaan uit de thans daaronder behoorende landen en eilanden van Celebes, mitsgaders de eilanden Boeton, Saleyer, Sumbawa daaronder begrepen; en »

« b. Dat mitsdien het Gouvernement van Makassar zich zal uitstrekken over het geheel zuidelijke gedeelte van het eiland Celebes, ten noordwesten tot en met de geheele bogt van Cajeli of Palos (Palos en de omliggende rijkjes daaronder begrepen); en ten noordoosten tot de landen en eilanden bezuiden kaap Valsch of Talioba gelegen en onder de residentie Ternate sorterende »

« *Ten tweede*: Met alteratie en ampliatie in zoo ver, van de reglementen en instructies vastgesteld bij besluit van 10 Januarij 1819 N° 6 (Staatsblad n° 20), en in afwachting van de nadere bepalingen, welke op het algemeene en binnenlandsch bestuur, en dat der snantiën, mitsgaders op de administratie van justitie en politie, zullen worden gemaakt te arresteeren: »

« *Een reglement op de administratie der policie en op de civiele en criminele regtsvordering in het Gouvernement van Makassar*, waarvan de afkondiging nader door den Gouverneur Generaal zal geschieden.

« *Ten derde*: (Met approbatie van hetgeen te dien einde reeds door Commissarissen van het Gouvernement van Makassar, ten gevolge van derzelver last, is geschied), te bepalen: »

« Dat voortaan de tienden van het rijst- of padi-gewas, op de Celebesche landen tot het onmiddellijk grondgebied van het Gouvernement behoorende, zullen worden geheven, even gelijk zulks reeds in deze jaren heeft plaats gehad, bij eenen aanslag in geldswaarde, jaarlijks door 's Gouvernements ambtenaren, met overleg en bijstand der regenten, dorps- of kampongs hoofden en oudsten des volks, te regelen, op den tijd, wanneer het te velde staande gewas, tot zoodanigen trap van rijpheid is gevorderd, dat daarop met genoegzame zekerheid de vooruitzichten op den oogst kunnen worden gegrond, met vrijstelling aan de keuze der belastingschuldigen, om de betaling in geld of in producten, berekend tegen eene billijke en des noods jaarlijks vast te stellen geldswaarde, aan den lande te voldoen; en zulks alles tot tijd en wijle het Gouvernement zal zijn in staat gesteld, om ter invoering van een doelmatiger, en meer met de belangen der bevolking overeenstemmend stelsel van grondlasten, nadere voorzieningen en bepalingen daar te stellen.»

« *Ten Vierden*: Almede, in afwachting der algemeene veranderingen welke nader ten aanzien van het middel der in- en uitgaande regten in Nederlandsch Indië zullen worden daargesteld, te bepalen, dat de heffing en het beheer der in- en uitgaande regten in het Gouvernement van Makassar, vooreerst zal geschieden volgens een door ons gearresteerd « *Provisioneel reglement op de in- en uitgaande regten in het Gouvernement van Makassar*. »

« Hetwelk door den Gouverneur van Makassar ter kennis van de gemeente zal worden gebragt. »

« *Ten Vijfde*: Te verklaren, dat van nu af aan alle personele verplichte diensten, of zoogenaamde *Heeren- of Hofdiensten*, wijders dat in dezelfde termen vallende geschenken, homagiën en dergelijke ten behoeve van 's lands ambtenaren in het Gouvernement van Makassar, zijn en blijven afgeschaffd en ten strengste verboden. »

« Zullende bij provisie dit verbod niet van toepassing zijn op de inlandsche regenten en hoofden, tot dat daaromtrent, na een nader, wel bestuurd en voegzaam ingerigt onderzoek, door het Gouvernement nader zal zijn beslist; en:

« *Ten zesde*: Te bepalen, dat de extirpatie van Speerijboomen in het Gouvernement van Makassar, van nu af is en blijft afgeschaffd. »

« En opdat niemand hiervan onwetendheid voorwende, zal deze onze Publicatie in de Nederduitsche en Maleische talen worden afgekondigd en aangeplakt, alom waar zulks te geschieden gebruikelijk is. »

« Lasten en bevelen voorts, dat alle hogere en lagere collegiën, ambtenaren, justicieren en officieren, ieder voor zoo veel hem aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden, zonder eenige oogluiking of aanzien des persoons. »

« Gegeven te Makassar, den 17den Julij 1824,
VAN DER CAPELLEN,

« Ter ordonnantie van den Gouverneur Generaal, »

« De Secretaris »
SCHNEITHER (*).

Dit was een der belangrijkste uitvloeisels van het aanwezen des Opperlandvoogds te Makassar, en waardoor aldaar een staat van zaken ingevoerd werd, welke het Nederlandsch gezag in die gewesten, even veel tot eer verstrekte, als het aan alle partijen voordeelen beloofde. De oorlog dien men zoude voeren, was derhalve op het goede regt gegrond, en steunde op eene menschlievende, wijze en voorzigtige staatkunde. Keeren wij alsnu terug tot de krijgsondernemingen tegen de halstarrige vorsten van Tanette en Soepa.

(* Zie verder Staatsblad van Nederlandsch Indië.

Het bevel over deze expeditie was opgedragen aan den luitenant-kolonel (thans generaal-majoor) H. DE STEURS, destijds adjudant van den Gouverneur-Generaal, die met dezelve op den 15^{den} Julij voor Tanette aankwam, en het klein eskader, door den kapitein-luitenant Buys gekommandeerd, in slagorde schaarde. Nogmaals beproefde de bevelhebber, den weg der minnelijke schikking te bewandelen, door de billijke verdederingen van het bewind, vroeger reeds door een' eigenhandigen brief des Opperlandvoogds, aan den Radja van Tanette bekend gemaakt, schriftelijk te herhalen. De Radja bleef echter bij zijn gevoelen, nog altijd wanende, dat het tot geene dadelijkheden zoude komen. Uit dien droom werd hij echter spoedig gewekt, toen de schepen hun vuur openden tegen de batterijen welke Tanette verdedigden. De bevelhebber gelaste den daarop volgenden dag, dat de troepen zouden ontschepen, ten einde dadelijk een begin te maken met het vermeesteren der batterijen en bentings van Tanette. Deze ontschepping had zeer geregeld en onder dekking van het scheeps-geschut plaats. De troepen, door het voorbeeld van hunnen moedigen bevelhebber aangespoord, drongen, onder zija beleidvol bestuur, op de versterkingen en versperringen, rondom de hoofdplaats gelegen, aan, die echter hardnekkig verdedigd werden. Het was gelukkig, dat de troepen hier, met bedaardheid en koelbloedigheid geleid, zoo min mogelijk aan het moorddadig vuur van den vijand werden blootgesteld, zoodat de bestorming en verovering der buitenste linie van versterkingen, slechts twee gesneuvelden en zeventien gekwetsten, aan onze zijde kostte. De luitenant BURGER van de infanterie, ontving bij die gelegenheid eene doodelijke wonde, aan welker gevolgen hij later overleed. Den 17^{den} en 18^{den} Julij was men zoo verre gevorderd, dat de hoofdplaats zelve konde bestormd worden; doch daar het zich liet aanzien, dat bij zoodanigen aanval, de stad aan de woede der inlandsche hulpbenden zoude blootgesteld worden, en zij in zulke gevallen niet te beteugelen zijn, beproefde de luitenant-kolonel DE STEURS, tegen den avond van den 18^{den}, nogmaals om onderhandelingen aan te knopen, terwijl alles tot den hoofdaanval voor den volgenden dag was voorbereid. In denzelfden nacht was de toestand van zaken binnen Tanette echter geheel veranderd. De bewoners, ziende dat zij aan de halstarrigheid van hun opperhoofd zouden opgeofferd worden, waren aan het muiten geslagen, hadden den Radja onttroond, die zich door de vlugt gered had, en zijne zuster tot den

ledigen troon geroepen. Dit was het antwoord op den brief, welken de bevelhebber gezonden had, en die hem door afgevaardigden was overgebracht, met de tijding, dat het volk zich onderwierp en dat het de bekrachtiging van zijne keuze, met eerbied van het Opperbewind zoude verwachten. De bevelhebber stelde de afgevaardigden gerust voor alle verdere gevolgen, en beloofde dat hij den volgenden dag, in persoon te Tanette zoude komen, om zich van hunne onderwerping en goede gezindheid te overtuigen.

De kommandant der zeemagt trof alsnu, op uitnoodiging van den bevelhebber, de noodige beschikkingen, tot bewaring en defensie van het strand, terwijl de laatste met de troepen, naar Tanette oprukte. Kort bij de negorij, bleven zij stand houden, terwijl de bevelhebber slechts door weinige vergezeld, zich binnen dezelve begaf, om bij de nieuw verkozene heldenmoedige koningin een bezoek af te leggen, en de bevolking, die zich grootendeels verscholen had, vertrouwen in te boezemen. Dadelijk werd het bestuur geregeld, terwijl de nieuwe rijksbestuurder en eenige rijks-grooten, naar Makassar gingen, om hunne hulde te doen, en den eed van getrouwheid en onderwerping in de handen der commissarissen af te leggen. Later ging de koningin zelve, om hare onderwerping in persoon te komen bevestigen.

De voorbeeldige krijgstuicht die onder de troepen van de expeditie gehandhaafd werd, werkte zeer voordeelig op de bevrediging van dit gewest en op het herstellen van het vertrouwen der ingezetenen op de gezindheden van het bewind, dat zij nu zouden eerbiedigen. Dit bleek reeds zeer spoedig, daar eenige hoofden van het betwiste Segerie, zich haasteden om naar Makassar te gaan, ten einde hunne verontschuldigungen te maken, over den dwang die hun genoodzaakt had, om zich vijandig te toonen tegen de Nederlanders.

De noordelijke gouvernementen-distrikten Pankadjeno of Pankaljena en Labakkang, beide onder de weerspannige hoofden Krain TJINRAPOL en Krain LABAKKANG, zouden nu bezet worden. Hiertoe werd een groot deel der expeditie bestemd, aan welks hoofd de bevelhebber zich stelde, omdat hij met reden beducht was voor de vijandelijke gezindheid der beide volkshoofden. De gevlugte Radja was daarenboven in de binnenlanden, en stookte aldaar de inlanders tot tegenstand en muiterij aan.

Krain TJINRAPOL was een Bonisch prins, die echter zijn land ontvlugt was, en van ons bestuur verlof had bekomen,

om zich in Pankaljena neder te zetten. Krain LABAKKANG, was door het Nederlandsch gouvernement vroeger tot regent van Labakkang benoemd, zoodat de een zich aan de grootste ondankbaarheid en de ander aan meened zich had schuldig gemaakt.

Op den 22sten vertrok de kolonne zuidwaarts langs de kust, terwijl de vaartuigen (*) zoo dicht mogelijk aan het strand den marsch der troepen volgden. De gewapende sloepen bleven onafgebroken werkzaam in de rivier, voornamelijk, om de aangeborene roof- en plunderzucht der inlandsche hulp-troepen, te keer te gaan. Alle deze voorzorgen werden met eenen gelukkigen uitslag bekroond; want de bewoners der bovenbedoelde gouvernementen-districten, zagen te goed in, dat zij slechts door onderwerping, de vernieling hunner eigendommen konden voorkomen. De beide vijandig gezinde Krains werden door de hunnen verlaten, terwijl de andere hoofden den bevelhebber te gemoet gingen, om zich te onderwerpen; die van Labakkang waren tot datzelfde einde naar Makassar afgereisd. Op den 24sten kwam de kolonne te Labakkang aan. Zoowel hier als in het vorige district, hadden de bewoners hunne negorijen niet verlaten; een bewijs dat het vertrouwen, op de krijgstuicht, bij de expeditionnaire troepen heerschen- de, zeer groot was.

Tot verdediging van Pankaljena, werden 50 inlandsche manschappen, onder bevel van den luitenant GRINWOLD, en te Labakkang de 2de luitenant GILLIAM, met 25 man als bezetting achtergelaten. De overige troepen vervolgden hunnen marsch over land naar Maros.

Daarmede waren de zaken van Tanette en der betwiste gouvernementen-districten, in den tijd van tien dagen tot een gewenscht einde gebragt. De Gouverneur-Generaal gaf daarover in zeer vleijende bewoordingen zijne hoogste tevredenheid aan de land- en zeemagt te kennen, terwijl de bevelhebber der expeditie, de luitenant-kolonel DE STEURS, als eene belooning van zijn gedrag, tot kolonel bevorderd werd. De zaken van Soepa zouden nu eveneens door kracht van wapenen geregeld worden.

De berigten, die men te Makassar omtrent de verdedigings-middelen van den Radja van Soepa had ingewonnen, waren

(*) Behalve de reeds meermalen genoemde werken van VAN KAMPEN en OLIVIER, hebben wij ook eenige bijzonderheden nopens deze expeditie gevonden, in de zeer belangrijke *Reize door den weinig bekenden Zuidelyken Molukschen Archipel*, door D. H. KOLFF JR., bladz 17 en volgende.

van dien aard, dat men met grond konde vooronderstellen, dat eene kleine militaire vertooning voldoende zoude zijn, om ook dien vorst tot rede te brengen. Later bleek het, dat deze berigten bezijden de waarheid waren. Twee honderd veertig man met eenige artillerie, werden tot dat einde ingescheept, en gesteld onder het bevel van den luitenant-kolonel REEDER, terwijl het eigenlijke kommandement der expeditie werd opgedragen aan den kapitein-luitenant der koninklijke marine BUYS. Over de verdere gebeurtenissen zullen wij een' ooggetuigen, den luitenant ter zee van de eerste klasse, KOLFF, laten spreken (*):

« Den 4ten Augustus kwamen wij in de bogt van Soepa (Para-Para). De vijand wees hardnekkig alle onderhandelinge van de hand, zoodat er geen andere weg open bleef, dan de troepen te doen landen en gewapenderhand de eischen van het Gouvernement te doen gelden.»

« Men had aan het Gouvernement, gelijk boven gezegd is, de verdedigings-middelen des vijands zeer onnaauwkeurig en verre beneden hunne ware sterkte opgegeven. Zoodra wij de baai van Soepa binnenliepen, ontwaarden wij terstond, dat deze plaats op verre na zoo gemakkelijk niet ten onder te brengen was, als men, volgens ontvangen opgaven, zoude gedacht hebben.»

« Soepa (de hoofdplaats) ligt ten noordoosten van de baai, geheel aan strand, doch is, van dien kant, moeilijk te genaken. Aan de zuidwestzijde, waar de schepen lagen, is Soepa van het strand door eenen bergrug gescheiden. De plaats zelve ligt zeer laag, en heeft aan de zuidzijde eene groote uitgestrektheid vlakke rijstvelden.»

« Den volgenden morgen werden de troepen, benevens een goed gedeelte van de scheepsbemanning, aan wal gezet. Onder bedekking van het geschut der vaartuigen, gelukte deze landing vrij wel; doch eer het middag was, waren reeds eenigen der onzen gewond of gesneuveld. Wij waren van de zeer versterkte hoofdplaats Soepa terug gedreven, doch hadden de hoogten behouden, zoodat de vijand wederom in Soepa de wijk nam, terwijl hij eenige positiën ten zuiden bezet, en eenig paardenvolk aan den voet van het gebergte gelegerd hield. Tegen den avond ontscheepten wij de mortieren, de metalen 6de van mijne brik, en de verdere artillerie-goederen, om eene batterij tegen over Soepa op te werpen. Van

(*) Zie bladz. 18 en volgende van het hiervoren genoemde werk, dat wij mede ter lezing kunnen aanbevelen; hetzelfde is uitgegeven door BRZRAJNCK te Amsterdam, in 1828.

beide kanten werd aanvankelijk zonder veel schade gevuld, doch het gewone oorlogsgejoel der Boeginezen overtuigde ons, dat zij in verbazende menigte bijeengeschoold moesten zijn.»

«Alles werd in het werk gesteld om de schansen der vijanden in den brand te steken, doch deze pogingen liepen vruchteloos, en telkens met verlies van volk, af. De vaartuigen, die af en aan naar Makassar zeilden, hadden eenige hulptroepen van den koning van Sedenring aangebragt, welke zich op de heuvels aan den zuidkant legerden, doch zich nimmer buiten hunne schuilhoeken lieten zien.»

«Het berigt van het overrompelen, door eene groote overmagt, der beide posten Pankaljena en Labakkang (*), die elk slechts met 60 man bezet waren (†), van welke geen een door den vijand gespaard werd, verspreidde moedeloosheid en neerslagtigheid onder onze manschap. De zwakke toegevendheid van den kommandant (*der landtroepen*) deed de militaire discipline menigmaal uit het oog verliezen, en de eenheid der operatiën verloren gaan. Nadat men reeds door nuttelooze schermutselingen verzwakt geworden was, werd eerst tot een tweeden aanval te land besloten. Al wat de wapens konde voeren, werd van de vaartuigen gedetacheerd, en ook ik was nu, gelijk te voren, daarbij aanwezig. Ik bekwam bevel over den linker vleugel der batterij, terwijl de regter vleugel door den kapitein-luitenant BUYS gekommandeerd werd.»

«Den 14^{den}, met het aanbreken van den dag, en na een hevig, aanhoudend vuur uit onze batterijen, trok de luitenant-kolonel REEDER met 150 soldaten, 100 matrozen en 40 mariniers (alles en alles) uit onze batterij naar de vijandelijke bellingen. De vijand liet ons tot onder zijne wallen naderen, zonder één schot los te branden. Intusschen had zich het vijandelijk paardenvolk aan den zuidkant schuil gehouden. Toen onze troepen de vijandelijke borstweringen bereikt en een hevig gevecht begonnen hadden, viel eensklaps de ruitery hun in de flank, en drong zelfs tot nabij en onder onze borstweringen door (*). De wanorde welke hierdoor ontstond was groot; ondanks het geroep van de officieren, en het slaan van appel, om de manschap tot staan te brengen,

(*) Een weinig verder wordt deze gebeurtenis door ons nader omschreven.

(†) In de opgave van de sterkte dezer bezettingen, dwaalt de schrijver; zie onze vroegere opgaven.

(*) Deze manoeuvre, door den vijand gemaskeerd en spoedig volbragt, is een sprekend bewijs, dat hij geenszins eene te versmaden of gering te schatten tegenpartij was. Later zullen wij dit nog sprekender bevestigd zien. Het is ook te verwonderen, dat men te Makassar vergeten was, dat de Engelschen in hunnen laatstgevoerden oorlog, hier zoo nadrukkelijk het hoofd gestooten hebben.

werd de vlugt spoedig algemeen, en dit stelde den vijand in de gelegenheid ons veel verlies toe te brengen, vooral daar zelfs de reserve geheel in wanorde was. De meerdere moed van den Europeaan, evenwel, herstelde weldra de zaken. — Door het schrootvuur van ons geschut, werd de vijand tot staan gebragt, en onze manschappen, die zich wederom bijeen geschaard hadden, werden nu andermaal aanvallers, en dreven de Boeginezen uit elkander, en naar hunne bellingen terug; doch hierbij bepaalde zich al ons voordeel, zoodat deze onderneming bloedig en ongelukkig afliep. Van onzen kant betreunden wij het verlies van twee brave officieren, de luitenanten VAN PELT en BANHOFF, benevens bijna een derde gedeelte der uitgetrokkene manschap. Van mijne equipage alleen, verloor ik op dezen noodlottigen dag, zes man. Bij de ontmoeting hadden onze zoogenaamde hulptroepen geen voet verzet, maar waren in hunne schuilhoeken gebleven.» Hier moeten wij het relaas van den geachten schrijver afbreken, om de gebeurtenissen eenige dagen vroeger op te halen.

Te Makassar was het berigt ontvangen van den sterken toestand van Soepa, en de vele verdedigings-middelen en strijdkrachten welke de vijand aan zich had getrokken; zoodat alleen zijne krijgsmagt op ongeveer 5000 man begroot werd. Ook de Boniers waren, door het voorbeeld van Soepa aangemoedigd, 's Gouvernements grondgebied dreigend genaderd. In dezen stand van zaken, was eene krachtadiger houding volstrekt noodzakelijk geworden. De hulptroepen van Goa werden alsnu te wapen geroepen; terwijl het fregat *Eurydice*, te Makassar was gekomen, om versterking van personeel en materieel af te halen. De koning van Sedenring ging ook met zijne naaste bloedverwanten en eenige troepen naar Soepa, om zijne benden in persoon aan te voeren. De Gouverneur-Generaal zond zijnen adjudant, den kolonel DE STEURS, naar het tooneel des oorlogs, ten einde zich aangaande de toedragt der zaken te overtuigen, en naar gelang der omstandigheden, het opperbevel der troepen voor Soepa te aanvaarden; de commissaris TOBIAS vergezelde hem met eenen specialen last des Opperlandvoogds.

Deze beide heeren kwamen in den avond van den dag (14^{den}), toen de ongelukkige aanval was geschied, op het bivouac der troepen aan. De komst des kolonels DE STEURS werd door alle de troepen en de marine, als eene gelukkige gebeurtenis aangemerkt, en zij kwam juist ter passe, om de moedeloosheid in de hoopvolle verwachting eener wending der za-

ken, te veranderen. Die hoofd-officier, had, nog te kort geleeden, een te sprekend bewijs van zijn beleid en van zijnen moed gegeven, dan dat zulks uit het geheugen zijner togtgenooten konde geweken zijn; het vertrouwen dat men op zijne talenten stelde, deed het overige. Maar, wat vermogt één man te verhelpen, in eene tot dusverre zoo slecht bestuurde expeditie? Onze troepen hadden de krachten en het kriegsbeleid hunner tegenpartij maar al te goed leeren kennen. De vijand daarentegen was tot de hoogste dweeperij opgewonden, en geloofde zich onoverwinlijk; daarenboven had hij, door zijne priesters aangezet, gezworen, eerder te sterven, dan te zwichten. Toen de kolonel REEDER de sterkte van zijne tegenpartij met eigen oogen had gezien, had hij het bij eene verkenning moeten laten, eene soort van blokkade geregeld, en versterking en krijgsmaterieel afgewacht hebben. De man was echter niet voor zijne betrekking opgewassen, en toonde dit ook later nog meermalen.

De kolonel DE STEURS nam dadelijk het bevel op zich, omdat het nog langer dralen, eerder na dan voordeelig zoude gewerkt hebben. Intusschen bleek het hem, dat de hinderpalen die overwonnen moesten worden, talloos waren. De troepen namen daarop nieuwe stellingen in, waardoor men beter bewaakt werd; ook waren de hulpbenden nu wakker geworden, daar hun braaf opperhoofd zelf hunne werkdagigheid aanzette. Meest alle avonden deed de vijand aanvallen op de bivouacken, maar werden telkens manmoedig afgeslagen en in hunne bents en versterkingen teruggedreven. Soepa werd nu meer en meer ingesloten.

Op den 25ten Augustus liet de *Eurydice* het anker in de baai vallen, en ontscheepte een gedeelte der bemanning, benevens twee metalen 18ere. Den volgenden dag liet de bevelhebber, door de hulpbenden van Sedenring, eene omvattende manoeuvre maken, om den vijand den toegang tot eenige putten af te snijden uit welke hij zich van water voorzag. Van onze zijde zoude een detachement vrijwilligers gelijktijdig eene poging aanwenden, om de vijandelijke bents en versterkingen in brand te steken. De Congrevische brandpijlen, welke door de *Eurydice* waren aangebragt, zouden mede daartoe dienen. De manoeuvre werd met zeer veel *ensemble* uitgevoerd; ook de waterputten werden bemagtigd, doch de pijlen voldeden niet aan het oogmerk, en de andere pogingen om brand te verwekken mislukten ook gedeeltelijk. Bij deze gevechten werden vier der onzen gedood en dertig gewond. Onder

de eersten telde men den eersten luitenant BAUFF, een oud militair van beproefden moed, en den luitenant der koninklijke marine D'ABLAING VAN GIESSENBURG, een jong officier, van veel verdienste, die als adjudant bij den kolonel DE STEURS dienst deed en bij het overbrengen eener order, doodelijk getroffen werd (*).

Het geschut dat men tegen de bents en versterkingen geplaatst had, beukte nu onophoudelijk de vijandelijke wallen, terwijl de Sedenringers de plaats zelve meer en meer insloten. Intusschen verloor men veel manschappen, en het aantal gewonden nam dagelijks toe. De verliezen die men leed waren ontmoedigend, omdat men getroffen werd zonder vijand te zien. Overal in grachten en kuilen verschoelen, die men niet zien konde, omdat ze met welig groeiende planten geheel bedekt waren, waarin slechts enkele bamboezen waren aangebragt, die vroeger door den vijand gerigt en op de plaatsen gesteld waren, waar de onzen zich onvermijdelijk moesten vertoonen, had de vijand slechts de geweren in deze holle buizen te steken, om een vrij zeker schot te verkrijgen, als zich van de onzen eenige bij elkander vertoonden. Daarenboven was het geheele terrein met dergelijke ingravingen doorsneden, die men niet ontwaar werd, vóór men door het groen zakte, om doodelijk en ellendig verminkt te worden, door de aangepunte bamboezen en rantjoes (†), die onzichtbaar den aanvaller verbeidden.

Door hier langer te dralen, kon nu niets meer gewonnen, maar wel veel volks verloren worden. De bevelhebber besloot uit dien hoofde eenen algemeenen aanval te beproeven, die in den vroegen morgen van den 30ten zoude plaats hebben. Hiertoe moesten alle de beschikbare Europeanen (ruim 500 man) en de hulpbenden, medewerken. De aanval was met beleid geordend en werd door de Europeërs met voorbeeldeloozen moed begonnen. Van deze zijde zoude de vijandelijke bents, die daags te voren door ons kanonvuur zeer geteisterd waren, worden aangevallen, terwijl de hulpbenden, uit de bents, die zij middelerwijl hadden zamengesteld, zouden oprukken, om den aanval door eene omvattende beweging te ondersteunen. De vijand verdedigde zich met eene wanhopende dapperheid, doch, in weerwil daarvan, marcheerden de onzen met den stormpas voorwaarts, en waren werkelijk, hoezeer ook met groot verlies, in eenige versterkingen gedrongen.

(*) Zie het meergenoemde werk van OLIVIER, bladz. 25.

(†) Op Java *Borangs* genaamd.

Doch nu werd het vijandelijk vuur op deze braven getrokken, aangezien de hulpbenden, voor de bevelen van hun opperhoofd doof, weigerden een stap voorwaarts te doen. Veertien dooden en een zestigtal gekwetsten, lagen reeds op het slagveld. Onder de eersten telde men den luitenant STERCKE, onder de laatsten den kapitein POHL. Het voorbeeld van den bevelhebber, noch zijn aan den dag gelegd beleid, vermogten iets uit te rigten, nu de Sedenringers werkeloos bleven, onderwijl zijne kleine maar moedige schaar onder het vereenigde moorddadige vuur des vijand getierceerd werd. Hadden de eersten hunnen pligt gedaan, dan was er mogelijkheid geweest, om tot eene roemrijke uitkomst te geraken, in weerwil der hinderpalen, welke men nog te overwinnen had. De kolonel DE STEURS beproefde andermaal eenen aanval met zijne kleine reserve, doch ook deze smolt spoedig tot de helft der strijders weg. In dien stand van zaken bleef hem niets anders over, dan den aftogt te regelen, die met zeer veel beleid en orde werd uitgevoerd, en waarin de Nederlandsche troepen een sprekend bewijs hunner koelbloedigheid aan den dag legden.

De luitenant KOLFF zegt daaromtrent het volgende (*): « De geheele uitslag van dezen aanval, bewees klaar, dat, ingevalle de oorlogskrachten der vijanden naar waarheid waren opgegeven geworden, de overwinning onfeilbaar aan onze zijde moest geweest zijn, mits men dan ook aanvankelijk met meer orde en eenparigheid ware te werk gegaan. Bij den ongelukigen uitslag dezer expeditie, is het echter troostrijk, dat de vijand, ondanks het behouden zijner positiën, op eene nadrukkelijke wijze de meerderheid van onzen moed heeft moeten ondervinden. — In weerwil der weinige krijgstucht die er aanvankelijk bestond, en der geringe magt die wezenlijk ageerde, is het niet te loochenen, dat onze manschappen wonderen van persoonlijke dapperheid verrigt hebben, zoodat, ofschoon de expeditie door verkeerde berekeningen, mislukt zij, vrees voor de Nederlandsche wapenen, voorzeker de indruk is, welke het gebeurde bij die van Soepa heeft nagelaten. Het verlies van den vijand was, volgens berigten van vertrouwde inlanders, zeer aanmerkelijk, en ondanks zijne voordeelen, waagde hij het niet meer buiten zijne wallen ten strijde te komen.»

Wij hebben reeds gezegd dat de Sedenringers vier à vijf

bentings opgerigt hadden, waarin zij, gedurende den aanval, werkeloze toeschouwers van de vruchteloze pogingen der onzen bleven. Ook twee onder Soepa behorende gehuchten, hadden zij bezet en bij die gelegenheid een aantal paarden bemagtigd. Eene poging van die van Soepa, om hen terug te drijven, werd moedig door de Sedenringers afgeslagen.

De kolonel DE STEURS, noch de kapitein-luitenant BUYS, konden iets afwijzen op het bij den laatsten aanval gehouden gedrag der troepen en scheepsbemanning; beiden hadden meer dan hunnen pligt gedaan, en de klewangs-houwen, welke de gesneuvelden ontvangen hadden en die de gekwetsten met zelfsvoldoening toonden, waren de getuigen, dat zij den vijand braaf onder de oogen gezien hadden. Was het dan schande voor eenen zestiendubbelen vijand geweken te zijn, na bijna de helft van het handvol volks, dat hier voor de eer van Nederland en voor de belangen van den handel gevochten had, buiten gevecht gesteld te zien? Voorzeker neen! Zij welke voor die belangen gevallen waren en hun bloed gestort hadden, verdienden eene andere getuigenis. De moedige Britten en Cipayers immers, hadden met driemaal sterker magt, en zonder de ontelbare hinderpalen te ontmoeten, die de onzen voor zich zagen, zich niet geschaamd te bekennen, dat zij geslagen waren.

Nadat men beproefd had, om den vijand alsnu door blokade tot onderwerping te brengen, zag de bevelhebber overtuigend genoeg in, dat het tijdstip was aangebroken, om de tuchtiging van Soepa, uit te stellen tot later gelegenheid, wanneer men over eene grootere magt zoude kunnen beschikken, dewijl de houding der Boniërs moest doen beducht zijn, om de nog beschikbare strijdkrachten, in het centrum van het bewind te vereenigen. Dien ten gevolge werden de gekwetsten dadelijk ingescheept en naar Makassar gezonden, terwijl de bevelhebber insgelijks beschikkingen maakte, om met het grootste deel der Europeanen voor Soepa weg te trekken, en 100 man, de Sedenringers en een paar vaartuigen achter te laten, ten einde de wederspannige bevolking nog eenigen tijd in bedwang te houden.

Den 6^{den} October verliet de flotille de baai van Soepa of Para-Para. De brik van den luitenant KOLFF en eene kanonneerboot, benevens 100 man soldaten, onder bevel van den kapitein VAN DOORNUM, waarbij zich later de korvet *Courier* voegde, bleven in de baai liggen. Werpen wij alsnu nog eenen blik op de voorvallen, welke in de gouvernements-districten plaats hadden.

(*) Op bladz. 24 van het meermaalen genoemde werk.

De noodlottige gebeurtenissen welke wij vlugtig geschetst hebben, waren het sein tot den opstand in bijna het geheele zuidelijke gedeelte van Celebes. Nog gedurende het verblijf van den Gouverneur-Generaal te Makassar, had deze, met zijn ervaringrijk doorzigt, het onweder zien broeijen dat zich op den staatkundigen horizon van deze bezitting zamenpakte. Spoedige voorziening tegen de gevolgen der te verwachten gebeurtenissen, noopte dien staatsman, om bij de hulpbronnen zelve, de noodige beschikkingen daartoe te treffen. Het ergste echter had eerst plaats, nadat Z. E. Makassar (14 September) reeds verlaten had.

De Boniers, de eigenlijke bewerkers van alle deze onheilen, en welke het nu te doen was, om de Nederlanders geheel van Celebes te verdrijven, wierpen het masker af, en trokken, zonder voorafgaande oorlogsverklaring, de greazen van het Nederlandsch gebied, aan de zijde van Maros, over. Met groote overmagt trokken zij gelijktijdig op Pankaljena aan, alwaar de luitenant GRINWOLD, zich manmoedig tegen den woedenden aanval des vijands verdedigde. Door een toeval vatte zijn klein kruidmagazijntje vuur, waardoor deze post geheel verwoest werd. De resident BARON had het geluk nog bij tijds aan de woede der Boniers te ontsnappen; de andere vielen onder den moorddolk. De 2de luitenant GILLIAM, die over den zwakken post te Labakkang bevel voerde, moest eveneens voor de overmagt des vijands, en voor het verraad der bevolking zwichten. De nieuw aangestelde regent van dat gewest, was echter getrouw gebleven aan eed en plicht, en voegde zich te Maros bij de onzen, om den algemeenen vijand te bevechten. Weldra werd Tanette door de Boniers bezet, en de gevlugte en onttroonde koning door hen in het gezag hersteld. Een klein detachement der onzen, te zwak om het hoofd te bieden aan de duizenden die te land en ter zee de onzen besprongen, werd nog bij tijds door den luitenant KOLFF, welke den 20sten October met zijne brik, de baai Para-Para verlaten had en den 22sten voor Tanette verscheen, voor eenen omvattenden aanval beschut. De aankomst van de brik *Nautalis*, verschafte de gelegenheid, om zich in te schepen en naar Makassar terug te trekken.

De regenten van Segerie, DAING MATARO en DAING SIMPOANG, hadden een tijd lang aan de Boniers het hoofd geboden, doch werden eindelijk gedwongen zich over te geven. Beiden ontvlugtte gelukkig en vervoegden zich bij het Bewind te Makassar. Meer dan 25,000 gewapende Boniers, overheer-

den nu de vruchtbare streken tusschen Tanette en Maros, en in het zuiden de omstreken van Bonthain en Boele Comba. Slechts eenmaal nog taste de Hollandsche leeuw in de vlakke van Maros, grimmig in het hart des vijands: met 120 man, vier veldstukken en de Goasche hulpbenden, velde de majoor WACHS aldaar meer dan 800 Boniers, waaronder zeven prinses, neer. Deze zege werd aan onze zijde, door het verlies van 52 Europeanen, 20 inlandsche soldaten en 80 Makassaren, gekocht.

De toestand, waarin onze bezittingen op Celebes, in het jaar van 1824 verkeerden, was derhalve zeer hachelijk. Zelfs in de hoofdplaats van het Nederlandsch bewind, was men niet gerust, en bevreesd voor den alles trotserenden overmoed des vijands. Onze sterkten te Maros, te Bonthain en te Boele Comba, konden alle dagen worden aangevallen, terwijl de bezettingen, die reeds aan vele ontberingen waren blootgesteld, te zwak waren om lang tegenstand te kunnen bieden. Zij kenden echter het gevaar, waaraan de eer en de belangen van het Moederland — waaraan de Oostindische handel was blootgesteld. Immers, met Celebes vielen ook de Molukken, en met deze ging welligt alles, wat ons in die streken dierbaar was, verloren. Dit alles was genoeg, om het handvol dappere Nederlanders, dat Celebes bezette, hun eigen gevaar te doen vergeten, en moedvol de verwachte redding te verbeiden.

Waarom ontbreken ons de krachten, om het grootsche, het edelaardige dezer mannelijke houding, naar waarheid te malen? Waarom missen wij de kleuren, om onze nijvere handelaren aan Y en Rotte, een tafereel te kunnen voorhouden van de gevaren die hunne persoonlijke belangen bedreigden? Welligt is geen enkele hunner zenuwen door een erkentelijk zielsgevoel aangedaan geweest, toen de mare zich aan die boorden verbreidde: dat de Hollandsche krijgers de gevaren getrotseerd, en ze voor hen afgewend hadden. Slechts met een gering aandeel van de vermogens toegerust, die in sommige vergaderingen zoo weidsch ten toon gespreid worden, om den dapperen hun loon voor de toekomst te beknibbelen, en wij zouden ons sterk gevoelen, te betoogen, dat er ook andere pligten te behartigen zijn; pligten die men niet verzuimen mag, zonder de eeuwige onloochenbare regtvaardigheid te kwetsen.

De Romeinen verhieven hunne eerbogen en zuilen hoog, opdat de vreemdeling reeds op verre afstand van de eeuwige stad

wijderd, konde ontwaar worden, hoe zij krijgsmansdeugden eerden. De lofspraken hunner redenaars waren niet genoeg — de woorden gingen daarheen; neen, tot de eeuwen wilden zij spreken, hoe en op welke wijze Rome de wereld bedwongen had; hoe de romeinsche benden de vaderstad hadden weten te verdedigen. Een trotsche Veroveraar van onze tijden, wierp duizende veroverde vuurmonden in den oven, om de zuilen te vormen, waarop de naneef zou lezen, hoe dapper zijne krijgers gestreden, en hoe groot zij hun vaderland gemaakt hadden! Rusland, Oostenrijk, Beyeren, Zwitserland, toonen den reiziger, met hoog gestemd gevoel, de monumenten, die het dankbare vaderland aan zijne soldaten wijdde. Maar wij, landgenooten — laten wij de hand op het hart leggen, en ons afvragen, of wij wèl gedaan hebben, van te vergeten, dat er een leger bestond, 't welk streed voor have en goed, voor de bronader van 's lands welvaart en bloei? Mogt de geschiedenis der beraadslagingen in 's lands vergaderzaal wel weduwe blijven van deszelfs lof? En zoo er dan al geene gedenkteekenen rezen, ter eere van 's lands weerbare magt, mogt dan hare toekomst wel verduisterd worden door ontmoedigende betoogen, dat zij de invretende kanker aan 's lands welvaart was: zij, die met haar bloed de vergunning kocht, om HIER nog rustig over WELVAART te kunnen spreken? En moeten het soldaten zijn, die eindelijk zelve de taak moeten opnemen en zich op den voorgrond stellen, om het loon te vragen, dat zij zich waardig rekenen? Wel-aan, wij zullen het beproeven, om door waarheid te schitteren, waar gebrek aan begaafdheden en het gemis van rijkdom in voorstellingsvermogen, ons dwingt tot de eenvoudige taal des krijgsmans toevlugt te nemen. Die taal zal wellicht sommigen eenigzins ruw in de ooren klinken, doch daarvoor moeten wij vergeving vragen, omdat wij ons met geene andere vederen dan de onze willen tooijen; mogt men ons daarbij misschien van hardheid beschuldigen; van onbillijkheid zal men ons niet betichten. Immers, een ieder draagt in zijnen boezem eene zekere overtuiging, die zich nu en dan lucht geeft, wanneer daartoe de gelegenheid gunstig is. Die overtuiging kan zich kleeden in geleende vormen, om *klem* te geven en *indruk* te verwekken, — de onze is: « *Que dans les grandes évènements, comme dans les grandes révolutions, les soldats seuls sont grands et magnanimes.* »

J. C. VAN RIJNEVELD.

GEMENGDE BERIGTEN.

Het onweder, dat met den aanvang van het jaar 1840, op het leger dreigde los te barsten, heeft zich voorloopig in enkele losse buijen ontlast. — Of deze hier of elders schaden hebben veroorzaakt, is ons tot nog toe niet gebleken. Volgens het oordeel van ervaren weerkundigen, zou de tijd daarop nader berigten. Het onweder is intusschen niet van de lucht, en bij het stormachtige weêr, dat wij beleven, mag hij zich gelukkig rekenen, die — in zekeren zin — door de natuur *geassureerd* is.

Het woord *bezuiniging* heeft eene magische uitwerking gehad: de stemmen onzer Edelmoedigen hebben in het leger geklonken als de trompetten en bazuinen *Josua's* voor de muren van Jericho. Sedert 1835 heeft men steentje voor steentje afgenomen van ons krijgsgedebouw; — in 1840 dreunde dat gebouw op de overgeblevene grondvesten, en viel grootendeels in één: eene heerlijke gelegenheid om te *Mac-Adamiseren!*

De grootste schrik, over alle deze onheilspellende geruchten, en onrustbarende zekerheden, was in de gelederen van de officieren tot en met den kapiteinsgraad gevaren. Alles scheen ook aan te duiden, dat men de jongste uitspruitsels wilde kappen, om den bast des ouden stams nog eenig voedsel te verschaffen. De meer bezadigde en meer doordenkende opmerker stelde zich echter gerust, met de overtuiging, dat het Jozuasche muzik toch het Nederlandsche gezond verstand, niet zóó zou *derangeren*. De tijdingen welke men — voorzeker zonder grond, — verspreid had over dwangmiddelen, die door de hooge autoriteit zouden gebezigd worden, tot daarstelling van groote bezuinigingen, hebben zich niet verwezenlijkt. De aanbidding van een onbepaald verlot, zal, voor zoo lang deze maatregel ter vrije keuze van den officier gelaten wordt, aan velen genoegen doen, terwijl er *vooreerst* geene andere belangen door gekrenkt worden. De hierboven bedoelde geruchten hadden echter iets meer dan vrees doen geboren worden; een *iets*, waarin ook een groot deel der burger-bevolking schijnt gedeeld te hebben. Dat de overige — wij vreezen, al te zeer — doortastende bezuinigingen, den officier, den jongeling — die reeds de beste jaren zijns levens toegewijd heeft om het eenmaal te worden, en zelfs den burger, die de onschendbaarheid van zijnen geboortegrond ter harte gaat, de toekomst niet zonder bekommering te gemoet doet zien, dit valt niet te loochenen. Wij gelooven echter ons te mogen vleijen, dat de belangen van ons leger bij Zijne Majesteit en bij de vertegenwoordigers der natie, door mamelijke taal, zullen worden bepleit. De dagbladen zelfs — en dit is iets zeer nieuw, vooral voor het jaar 40 — hebben zich de zaak van den verstooten soldaten-stand aangetrokken. De *Arnhemse Courant* (26 Januarij) heeft A, de *Avondhode* (30 Januarij) heeft — overigens niet uit bondgenootschappelijke bedoelingen — B gezegd, zoodat er nog *twee-en-twintig letters* ter behandeling overblijven. Stond het in onze keuze, dan namen wij een half dozijntje voor onze rekening, want de vingers jeuken ons; maar het stilzwijgen is dikwerf overtuigend — een geleerde heeft gezegd: *welsprekend*. Wij rangschikken ons alzoo, s. v. p. onder de welsprekende zwijgers.

De *vijf-en-twintigste* nimmer gevierde ZESTIENDE JANUARIJ, hebben wij, onder de geveene omstandigheden, niet beter kunnen gedenken, dan, door het artikel, dat, voor deze keer alleen, bijna het geheele n°. 7 van ons tijdschrift vult.

Plaatsgebrek belette ons de opname van eenige kleine artikelen, boek-aankondigingen en officiële berigten. De gezonden stukken: over het kavallerie-reglement; over de uitvalen en de mijnboor zullen geplaatst worden; het laatste, zoodra de plaat gereed zal zijn.

BIJLAGE VII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 8te DEEL, N°. 7.

(Maand Januarij, 1840.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Tot adjudant-generaal van Zijne Majesteit de gen.-maj. H. R. Trip, directeur-generaal van oorlog, uit welke laatste betrekking dezelve eervol is ontslagen. Tot directeur-generaal van oorlog: de gen.-maj. A. Schuurman. Tot adj. bij den gen.-maj. Boreel, opperb. der kav.: de ritm. J. G. Wilbreninck, van het reg. hus. n°. 6. Tot kap. plaats-maj. der 1ste kl. te Maastricht: de kap. op non-act. F. A. Pippenghegen. Tot kap. plaats-maj. der 2de kl. te Deventer: de kap. op non-act. J. A. W. Schaat. Tot tijd. dir. van 's rijks magazijn van kleeding, equiperings, enz. te Delft: de gep. maj. M. J. Brepoels, administrateur van kleeding en wapening bij het 2de bat. jagers. Tot auditeur-militair in het prov. kom. van Noord-Brabant: de heer M^r. J. H. Telders: auditeur-militair bij den krijgsgaad te velde.

Verplaatsingen.

Bij de Oost-Ind. inf.: de 2de luit. J. de Graaff, van de 1ste afd. inf. Bij de 4de afd. inf.: de kap. R. B. W. van der Wall, van de 6de afd. inf. A la suite bij de 1ste afd. inf.: de 1ste luit.-adj. P. van Ameiden, van de 5de afd. inf. Bij de 4de afd. inf.: de kap. L. M. B. le Bron de Vexela, van de 2de afd. inf. Bij de afd. gren., bij het 2de bat. de 2de

luit. A. W. van Pallandt, van het depôt der afd. De 1ste luit.-ing. van Maanen, van den Helder naar Naarden. De 2de luit. Esser, adj. in de 1ste fortif.-dir. als zoodanig ontslagen en in Utrecht in garn. gebleven. De 2de luit.-ing. Kuipers, van Naarden in deszelfs plaats aangesteld. De 2de luit.-ing. van Alphen, van Utrecht naar Naarden.

Eervol ontslagen:

De gen.-maj. J. A. Kesman, uit de betr. van tijd. dir. van 's rijks magazijn van kleeding. De ritm. F. L. H. van Utenhove, van het reg. hus. n°. 6. De 2de kap. E. van Löbensels van het korps rijd. art. uit de betr. van adj. van den gen.-maj. Trip.

Titulaire rang verleend, zonder bezwaar van 's ryks schatkist.

Die van gen.-maj.: aan den gep. kol. B. E. A. Rottiers. Dien van maj.: aan den gep. kapitein J. W. van Thielen, magazijn. der art. te Maastricht.

Tydelyk non-activiteits-tractement verleend aan:

Den kap. C. T. T. van Hijckama, van het 1ste bat. jag. De kap. W. C. Margadant, van de 9de afd. inf. De 1ste luit. W. J. A. J. graaf van Bijlandt, van het reg. lanc. n°. 10. De 2de luit. J. L. Gorné, van de 9de afd. inf.

Overleden.

De 1ste luit. P. J. Heyblom, van de afd. kur. n°. 3.

BILAGE VII.

(Maand Januarij), 1840)

De van gen. maj. : van den gen. maj. J. W. van Thielens, ...

LAATSTE BENOMMINGEN, OVERHEEFTINGEN EN VERHAARINGEN BIJ HET LEGER.

De afgetuigdgeneraal van Major bij de gen. maj. H. ...